№ 81 ՈՒՐԲԱԹ, 15 ԱՊՐԻԼԻ

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ 1916 ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՈՒՐԲԱԹ, 15 ԱՊՐԻԼԻ № 81

ՀՈՐԻԶՈՆ

ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՕՐԱԹԵՐԹ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՐ
Տարեկան . . . 10 ռուբ.
Կէս տարին . . . 6 ռուբ.
Ամսական . . . 1 ռուբ.
ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՀԱՄԱՐ
Տարեկան . . . 12 ռուբ.
Կէս տարին . . . 7 ռուբ.

Բաժանորդագրութիւնը ընդունւում է իւրաքանչիւր ամսի սկզբից, և պիտի վերջանայ անպատճառ յետագայ որևէ ամսի վերջին։

Ապրիլի մէկից մինչև տարւայ վերջը արժէ 9 ռուբլի։

ԱՌԱՆՑ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐ. և ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹ. ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ

Հասցէ փոխելու համար պէտք է ուղարկել 20 ԿՈՊԷԿ (կարելի է և նամականիշով) և հին հասցէն, առանց որի դիմումները կը մնան ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ.

ԱՌԱՆՁԻՆ ՀԱՄԱՐԸ ԱՄԵՆ ՏԵՂ 6 ԿՈՊ.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ ԵՆ ԱՄԵՆ ԼԵԶՈՒՈՎ.—1-ին երեսի վրայ տողը (պետիտ) 10 կոպ., Կովկասից դուրս՝ 20 կոպ., 4-րդ երես 5 կոպ., Կովկասից դուրս՝ 10 կոպ.։

ԱԶԳԱՅԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՉԵՆ ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ

Խմբագրութիւնը բաց է 9—3 ժամ., գրասենեակը 9—5 ժ. ցերեկ. և 6—8 ժ. երեկ.։

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԽՄԲԱԳՐԻ ՄՕՏ ժ. 2-ից մինչև 3-ը։

Հասցէ՝ Тифлисъ, Редакція Газеты „Оризонъ". Соломакская ул., № 6, кв. 1, Телеф. № 15—57. Tiflis (Russie, Caucase), Redaction „Horizon".

ՕՐՒԱՅ ԿԱՐԵՒՈՐ ԱՆՑՔԵՐԸ

Ռուսաց արևմտեան ճակատում փոփոխութիւններ չկան։

Կովկասեան ճակատում յետ է մղւած թիւրքերի յարձակումը Երզնկայի ուղղութեամբ։

Վերդէնի մօտ յետ են մղւած գերմանական յարձակումները։

Մարսէլյում ռուսական նոր զօրքեր են ափ հանւած։

Դուբլինում (Իրլանդիա) զինւած ապստամբութիւն է ծագել, որը ճնշւած է զինական ուժերով։

Լևեստոֆի մօտ տեղի է ունեցել ծովային կռիւ անգլիական և գերմանական նաւախմբերի միջև։

Էլեկտրո- „ԼԻՐԱ" Թատրոն

Ապրիլի 13, 14 և 15-ին կը ցուցադրւի առաջնակարգ մենաշնորհւած պատկեր

ՇԵՐԻՖԻ ՀԱՐՍՆԱՑՈՒՆ

Դրամա 3 գործողութեամբ, պատահած Կոլորադոյի ոսկեայ հանքերում։ Ցայտնի դերասաններ Տոմ Մեկս, տիկ. Կոլեբ և Լուէլլա Մաքսոնի մասնակցութեամբ։ Դիւային տրիւկներ, հսկայական շարժում, եզակի միստումատոր ու հետաքրքիր, ԿՈՄԻՔԱԿԱՆ ԵՒ ՏԵՍԱՐԱՆԱՅԻՆ։

ԱԶԴ.—Մօտ օրերս կը ներկայացւեն գնւած և սեփականացրած առաջնակարգ պատկերներ.—«Խոշտանգւած Լեհաստանի դուստրը», «Նեպտունի դուստրը», «Խանդոտութեան և կրքի թովչանքը», «Պայթիւն ժայռերից», «Մահւան սպասաւորը», «Կեցցէ հայրենիքը»։
933 0—12

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆՈՒՄ ԱՌԱՋԻՆ
ԵՂԲ. ԵՖԻՄՈՎՆԵՐԻ ՑԻՐԿԸ

Ուրբաթ, ապրիլի 15-ին, 1916 թ. կը տրւի Գրանդ ներկայացում, ցիրկային պերսոնալի լաւագոյն ուժերի մասնակցութեամբ։

Այսօր, ՀՐԱՇՔ ԳԱՍՏՐՈԼ, արտասովոր մոմենտալիստ պ. Բոզոնիի. գաստրոլներ Պետրոգրադի և Մոսկւայի հասարակութեան սիրելի անզուգական երաժիշտ կլոուններ պ.պ. Կոլպերի և Ռոզեսի, Շոտլանդական պար, կը կատարէ կոր-դէ-բալետ։ Զւարճալի համարներ կը կատարեն կլոունները։

ԱԶԴ.—Շաբաթ, ապրիլի 16-ին և կիրակի, 17-ին կը տրւեն 2-ական մեծ ներկայացումներ։ Ցերեկւայ ներկայացումները յատկապէս երեխաների համար են։ Իւրաքանչիւր հասակաւոր կարող է իր հետ բերել մինչ 10 տարեկան մի երեխայ անվճար և կամ երկու երեխայ մի տոմսակով։ Ցերեկւայ անտրակտներին երեխաները կարող են ձիարշաւին մասնակցել ձրի։

Այս օրերս տեղի կունենան ցիրկի վաստակաւոր դերասան և դիրեկտոր Ե. Մ. Եֆիմովի գաստրոլները։
439 1—1

ԲԺԻՇԿ
Բ. Գ. ՆԱՐԻՄԱՆՈՎ
Վեներական, կաշւի, սիֆիլիս և նրանց հետեւանքներ։ Բուժումն «606» և «914» պրեպարատներով։ Հիւանդների ընդունելութիւնը ամեն օր երեկ. ժ. 5½-ից մինչև 8-ը։ Միքայէլեան փող., № 33, 38 Հեռախօս 16-17. 100—82

Թիֆլիսի ակնաբուժարանի աւագ օրդինատոր բժշկուհի
ՍՈՖԻԱ ՄԻՐՋՈՅԵԱՆ
Ընդունում է ԱՉՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ ունեցողներին ամեն օր 1½—3 ժամը։ Սերգիեւսկ. փող. № 1, հեռախօս 16—67
41 50—39

ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆ
ԵՒ ԼԱԲՈՐԱՏՈՐԻԱ
ԿԵՈՆՃԵԱՆ ԱՄՈՒՍԻՆՆԵՐԻ
Պլոմբ. ոսկուց, արծաթից, ֆարֆորից. ատամի հեռ. առանց ցաւի։ Արհեստ. ատամներ ոսկուց (առանց քիմքի) և կաուչուկից՝ կատարելագործւած մեթոդով։
Ընդուն. 10—2-ը ցեր., 4—7 երեկ.։ Լերմոնտովսկայա փող. № 1, մուտքը պերէուլկից։
936 100—14

ՀԱՅ ԵՐԵԽԱՆԵՐԻՆ—ՀԱՅԵՐԷՆ ԽԱՂԵՐ
Լոյս տեսաւ
«ՄԱՆՈՒԿ» ընկ. հրատ. № 9
ԱՍՏՂԵՐԻ ԽԱՂԸ
ԳԻՆԸ 1 ռ. 50 կ.։
Դիմել գրավաճառներին. վաճառւում են և միւս մանկական խաղերը։
410 4—4

«Հորիզոնի» խմբագրատանը ծախւում են
ՄԻՔ. ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆԻ ԵՐԿԵՐԸ
Երկհատոր, 1,000 էջ, գինը 2 ռ. 30 կ.։ Օտար քաղաքներից 2 ռ. 80 կոպէկ։
2—1

Ալէքսանդրապոլի փախստական երեխաների որբանոցի համար հարկաւոր է
ՄԻ ԿԱՌԱՎԱՐՉՈՒՀԻ
միջնակարգ կրթութեամբ և կեանքի փորձառութեամբ։ Պայմանները՝ սենեակ, ուտելիք (որբանոցի շէնութեան մէջ), վառելիք, լուսաւորութիւն և ամսական 50 ռ. ռոճիկ։ Դիմել. Александраполь, Контора „Братской Помощи".
416 2—3

ՏՊԱՐԱՆ
„ՄԱՄՈՒԼ"
ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ Է
ՏՊԱՐԱՆԱԿԱՆ
ԱՄԵՆ ՏԵՍԱԿ
ՊԱՏՈՒԷՐՆԵՐ
Օտար քաղաքներից պատուէրները կատարւում են կանխավճար ստանալուց յետոյ։
Тифлисъ, Типографія „Мамулъ", Лорисъ-Меликовская, 22.

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ

III

Нерѣдко васъ клонили бури,
Какъ вихри—нѣжный цвѣтъ весны,—
. . . .
Но,—воинъ стойкій,—подъ ударомъ
Вашъ духъ не уступалъ Судьбѣ...
. . . .
И вѣрится, народъ Тиграна!
Что, бурю вновь преодолѣвъ,
Звѣздой ты выйдешь изъ тумана,
Для новыхъ подвиговъ созрѣвъ.
„Къ армянамъ" В. Брюсова.
(«Հորիզոն» 1916, № 25)

Հայութիւնը նման է այն մարդին, որը մահւան ճիրանների մէջ օրհասօրէն ճգնում է գոնէ իր կեանքի բեկորները ազատել, բայց միաժամանակ աչքերը յառած արշալոյսի շողերով ոսկեզօծւած երկնքին, խորհում է այդ գեղեցկութեան հաճոյքը յաւերժացնել։

Այս տեսակ մտքեր են պաշարում ինձ ամեն անգամ, երբ Երևանում անցնում եմ այն շէնքերի կողքով, ուր գաղթականական դպրոցներն են տեղաւորւած։ Ո՛ր ժողովուրդը, գտնւելով այս պայմաններում, դեռ ևս կը մտածէր երեխաների կրթութեան մասին։ Մարդիկ կորցրել են տուն, տեղ, ընտանիք. մի ձեռք հագուստով հազիւ ճողոպրել են. նրանց երևակայութեան մէջ շարունակ վառ է եղել այն վիճակը, որին ենթարկւել են հայերը երկրի միւս անկիւններում. ճանապարհին նւաղելով, հիւանդանալով և մեռնելով, հազիւ գլուխները պրծացրել են և ապաւով տեղ տպաստանել։ Իսկ այստեղ քաղցի, անօթութեան և համաճարակի ենթարկւելով, հազարներով կոտորւել են և դեռ կոտորւում են. շարունակ մտածելով և փնտրելով ընտանիքի պակաս անդամներին՝ մի կերպ գլուխները պահում են պետական նպաստով և չնչին աշխատանքով։ Եւ այս պայմաններում այս ժողովուրդը դեռ ևս սիրտ ունի որդիներին դպրոց ուղարկել։ Իսկ երեխաները՝ ամեն ոճի ու տարազի հագուստներով հազիւ ծածկած իրենց մերկ մարմինը, հին ու նոր, պատառոտած ու կարկատած, շատերը ոտաբոբիկ, — հարիւրներով, ուրախ ու զւարթ, անհոգ, ինչպէս միայն երեխան կարող է լինել, խաղալով, վազելով ու երգելով դպրոց են գնում և վերադառնում։ Օրւայ լաւ ժամերին դպրոցական շէնքերում պարապում են բնիկ երեխաները. գաղթականների պարապմունքը սկսւում է ժամը երկուսից. այդ էլ ոչինչ, միայն թէ սովորեն, միայն թէ լուսաւորւեն։ Միջին տարիքի որոշ տղաներ դուրս էին մնացել այդ դպրոցներից. դրանց համար էլ թեմական դպրոցի հոգաբարձութիւնը բաց արեց երրորդ զուգընթաց դասարան. կարծես սա էլ անհրաժեշտ էր, պիտի սրանց ուսումն էլ թերի չմնար։

Սա մեր ազգի մի շատ բնորոշ յատկութիւնն է. նա շարունակ հաղորդակից է եղել կուլտուրային և միշտ ըմբռնել է կուլտուրական արժէքները։ Սրածութիւնը և գաղթը, քաղցն ու թշւառութիւնը՝ եթէ խանգարել են նրա կուլտուրական զարգացման խաղաղ ընթացքը, դրա փոխարէն ներհուն են դարձրել նրա ստեղծագործական հանճարը։ Նա ապաստանած իր երկրի մի խաղաղ անկիւնում՝ վանքի, բերդի կամ մի անմատչելի լեռնային գիւղի մէջ, շարունակել է ստեղծագործել և արտադրել իր ուրոյն գեղարւեստական արդիւնքները։ Եթէ նրան հալածել են իր երկրից, նա անցել է օտար աշխարհներ՝ Եւրոպա, Հնդկաստան և Պարսկաստան, տպարան է հիմնել, գիրք է հրատարակել, եկեղեցի է մշակել և դրանցով զինւած՝ պաշտպանել է իր բուն հայրենիքը, ասոնճանարար նեղացնելով իր պաշտպանման շղթան, հեռւցնելով նրա թափանցելով այն սիրելի վայրերը, որտեղից հալածւել էր։

Իր այս յատկութիւններով մեր ժողովուրդը մի լուսաւորւած միջավայրում միայն հիացմունք կարող էր շարժել. մինչդեռ իր բուն հայրենիքում, շրջապատւած վայրենի, անկուլտուր կամ կազմակերպւած յառաջադիմութեան անընդունակ ժողովուրդներով, նա իր կուլտուրական հակումներով միայն թշւառութիւն է վաստակել։

Զարմանալի չէ, որ մեր ժողովուրդը միջին դարերում արաբի, մոնղոլի ու թաթարի բռնութեան ու հալածանքի ժամանակ է ստեղծել իր գեղարւեստի ամենաարժէք *) արտադրութիւնները։ Նրա միջնադարեան ճարտարապետութիւնը, մանրանկարչութիւնը և կրօնական ու աշխարհիկ բանաստեղծութիւնը, որոնք արդէն ճանաչւած և գնահատւած են, և նրա եկեղեցական երաժշտութիւնը, որը դեռ սպասում է գնահատութեան՝ այդ պատերում են իրենց բարձրութեան հասել։ Նոր դարերում էլ, անկարող լինելով բուն հայրենիքում կուլտուրական աշխատանքով զբաղւել, նա իր դպրոցները հիմնել է Մոսկւա, Թէոդոսիա, Թիֆլիս, Վենետիկ, Պոլիս, Նոր-Ջուղա, իսկ իր տպարանները՝ ամենուրեք։ Յիշում եմ, թէ ինչպէս տարիներ առաջ, երբ նոյն իսկ Կովկասում զուրկ էինք հայ կուլտուրական աշխատանք կատարելու հնարաւորութիւնից, մի խումբ գաղափարական երիտասարդներ իրենց գործունէութեան համար ասպարէզ էին դարձրել Պարսկաստանի հայութիւնը. և դարձեալ արևան ու աւերի օրերին էր, երբ դրանց ջանքերի շնորհիւ Սալմաստի բոլոր հայ գիւղերում հիմնւում էին դպրոց, գրադարան, ընթերցարան և նոյն իսկ թատերասրահ։

Այսօր, թշւառութեան այս ծանր ատրիճանին, եթէ մենք մի կողմից զբաղւած ենք այն խնդրով, թէ ինչպէս փրկենք մեր ժողովրդի ֆիզիքական գոյութիւնը և ինչպէս նրան պահենք իր հայրենիքը, որը սրով և հրահանգով նրա համար անմատչելի է դառնում, միւս կողմից մեզ պակաս մտահոգութիւն չէ պատճառում, թէ ինչպէս կոչեցեալները հայ բանաստեղծութիւնը լուր և բազմակողմանի չեն ներկայացնում օտարներին. մենք գեղարւեստի և հասարակական արժէքի տարբեր տեսակէտներից մեկնելով՝ մի բանաստեղծի անպէտք ենք հռչակում, իսկ միւսին երկինք բարձրացնում. գաղթական մատուրականութիւնը թերթեր է հրատարակում. հայկական թանգարան հիմնելու մասին ենք մտածում և բոլորս ցաւում ենք, որ հայ գիրքը չէ տարածւում։ Սա դեռ բաւական չէ. հայ գեղարւեստի մի նոր ճիւղն է ծնւում մեր մէջ՝ հայ օպերան, առայժմ միայն օպերետի ձևով*)։

Եւ այս ամենը՝ պատերազմի արհաւիրքների մէջ։ Եւ ինչպէս այս պատերազմի մէջ ուժերը այնպէս են դասաւորւում, որ մենք հարկադրւած ենք մեր հայրենիքի լուսամուտներով միայն նրա նայել, առանց նրա մտնել կարենալու. ինչպէս մեզ սպառնում է ֆիզիքական և կուլտուրական բնաջնջում։

Բայց միթէ դա հնարաւոր է։

Մարտ. Յարութիւնեան

*) Վէճելի է։ Խմբ.

*) Այս նոր երևոյթը, որքան էլ իր այժմեան կերպարանքով ամենից անհանգստացնում է և մտահոգութիւն պատճառում, իմ կարծիքով մի նորմալ և առողջ երևոյթ է։ Այդ մասին ես առանձին կը գրեմ։ Մ. Յ.

ՀԱՅ ԿԻՆԸ ԵՒ ՀԱՅ ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ

(Դասախօսութիւն Աւ. Ահարոնեանի)

Հայ Ուսուցչական Միութիւնը գալիս եռանդով շարունակում է իր գործունէութիւնը։ Այս անգամ հենց նոյն ուսուցիչների նախաձեռնութեամբ, տեղիս Հասարակական ժողովարանի դահլիճում ուրբաթ երեկոյեան դասախօսեց Աւ. Ահարոնեանը—«Հայ կինը եւ հայ հայրենիքը» խորագրով։ Ժողովարանի բեմն ու դահլիճը լցւած էր խուռն բազմութեամբ։ Բուռն ծափահարութեամբ ընդունւեց ամենից սիրւած հեղինակ և գրչի ու խօսքի տաղանդաւոր վարպետ Ահարոնեանը։

Այս ջերմ ու սրտագին ընդունելութիւնը, սկսեց դասախօսը, հեշտացնում է իմ բեռը, որն այնչափ ծանր է խիստ թոյլ ուժերիս համար։ Որչափ էլ մեծ էր ձեզ հանդիպելու տենչանքս, որքան էլ փափագելի ձեզ տեսնել համազգային տագնապի այս աղէտալի օրերում, խօսելու, լսելու կանգնելու ձեր առաջ, բայց և այնպէս առանց դժւարութեան, առանց յուզմունքի չէր, որ ես յանձն առայ փորձութեան այս բաժակը — խօսել հրապարակով։ Դժւար է խօսել, որովհետև ընդհանուր լքման ու տարտամութեան այս օրերում պահանջւում է որոշ ու դրական խօսք ասել. սակայն ինչպէս ասել այդ խօսքը, երբ իւրաքանչիւր օր իրար են յաջորդում նորանոր փլուզումներ, նորանոր անակնկալներ։ Սակայն հաւաքենք մեր ճիգերը՝ գտնելու մի յենակէտ և ասելու այդ որոշ խօսքը, եթէ ի հարկէ հնարաւոր է։

Թողնենք մի կողմը մեր համազգային աղէտը, այս օրերի հայութեան մեծ ոճիրը, որը Շէքսպիրի խօսքերով ասած, չի ջնջւի այլ ևս արաբական և ոչ մի անուշահոտութեամբ։ Մենք չենք մեղադրում այս ստեղծւած աղէտի, թող այդ ծանրանայ 20 րդ դարի դաժան պատմութեան վրայ. իսկ մենք փորձենք դուրս գալ այս քաոսային դրութիւնից և հայեացքներս ուղղենք ու խորհենք, թէ՝ ո՞ւր է այս բոլորի ելքը, ինչպէս ստեղծել մի նոր կեանք, մի հաստատուն պատւանդան, որի վրայ յենւենք, որ ոչ մի չարիք այլ ևս չսասանի, ոչ ոք չխորտակի։ Եւ թող զարմանալի չթւայ, որ այդ նոր կեանքը ստեղծելու համար, վերստին պիտի դառնանք մեր աղէտալի պատմութեանը, թէև աղէտալի, բայց կրթիչ ու դաստիարակիչ։ Դուցէ այդ պատմութիւնը նորից իմաստութեան դասեր տայ մեզ մեր այս յուսաբեկութեան օրերին, նորից վերականգնելու, վերահաստատելու հայ հայրենիքը։ Լաւագոյն նիւթը դրա համար հայ կինն է, որի համար պիտի խօսել այս աղէտալի օրերում։

Կինն առհասարակ ներկայ համաշխարհային պատերազմի ժամանակ ամենից աւելի տուժած, ամենից աւելի զոհաբերած ու տառապած էակն է հանդիսանում։ Եւ առանց միտումի չէր, որ հայ կինն ու հայրենիքն ընտրեցի այսօրւայ բանախօսութեան նիւթը։ Կինը տիեզերական ստեղծագործութեան առանցքն է և տիեզերական վէպի կրողը միաժամանակ. նա չի կռւում, չի պատերազմում, բայց մաս-մաս մեռնում է ամեն օր, ամեն ժամ իւրաքանչիւր ընկած զինւորի հետ։ Կնոջ վիճակը պատկերացրել են հին յոյները Նիոբէի իմաստալից առասպելի մէջ։ Նիոբէն, Տանտալի աղջիկը, որ ունէր 7 տղայ, 7 աղջիկ, բոլորն էլ զոհ գնացին նախանձին, ընկան Ապոլլոնի նետերից։ Մայրը միշտ քարացաւ և այդ քարացած պատկերը շարունակում էր արտասուել, արցունք թափել։ Եթէ համաշխարհային վէպի մի խոշոր բաժին ընկած էր կնոջ վրայ, էլ աւելի ծանր է հայ կնոջ բաժինը մեր աղէտաւոր պատմութեան մէջ, ծանր է այդ բեռը՝ նաև ներկայ պատերազմի օրերում։ Սակայն նա արիօրէն դիմագրաւեց պատերազմի բերած բոլոր փորձանքներին և դիմադրելու է նա այդպէս շատ երկար դարեր։

Զեղած ու չտեսնւած օրեր է մեր ապրածը։ Ինչպէս գիտէք, ծնեբեր սովորաբար չեն յիշւում մեծ կորուստներն ու աղէտները, նրանց յիշողութիւնը թուլանում է. բայց ազգերը, որ ունեն գիր ու պատմութիւն, նրանք չեն մոռանում, յիշում են ազգային մեծ կորուստները, ժողովրդական խոշոր աղէտները։

Դարեր առաջ, դեռ Մովսէս Խորենացին ասել է, որ թէև փոքր ազգ ենք և ենթակայ օտար ազգերին՝ բայց մեր աշխարհում եղել են գործեր նշանաւոր, վսեմացնող գործեր։ Դա մեր դիւթական ջահն է, որ վառ ենք պահել շարունակ հայրենի երկրում։

Դիմենք հենց այդ երկրի պատմութեանը։ Օտար պատմիչներից Կարլ Ռիտտէր երկնքից կախւած կղզու է նմանեցնում մեր երկիրը, վուլկաններին և ժայռերի վրայ ապրող ժողովուրդ, լեռնաստանում... Մի երկիր, որ շարունակ ապրել է աշխարհաւեր օրեր Արևելքից-Արևմուտք և Արևմուտքից-Արևելք ափուող ցեղերի ու ժողովուրդների ձեռքին, պատերազմների մէջ է բացել իր աչքը և երբէք ազատ օր չի տեսել։ Հայը ինչպէս աշխարհի ամենէն ռազմիկ, մի քիչ զոհիկ ձեռքով ստած՝ ամենէն կուսաւոր ժողովուրդներից մէկն է։ Եւ յայտնի է պատմութեան մէջ հայկական այր ու ձին։ Հայաստանին տիրացած բոլոր երկրները—Տիգրոն, Հռոմ, Բաղդադ, Բիւզանդիոն, իրենց ստացած հարկերի թւում ստանում էին նաև հայկական ձիաւոր գնդեր, որոնց քաջութիւնը մեծ հռչակ ունէր և որոնք մեծ ճակատամարտներում միշտ կռւի վերջին խօսքն էին ասում։ Հռոմէական մեծ բանաստեղծ Վիրգիլիոսը հայերի մասին ասում է, որ նրանք երբէք չգիտեն ընկճւել, տեղի տալ և այդ ժողովրդին նմանեցնում է աղմկող ու անհանգիստ հոսող «կամուրջ չընդունող Արաքսի»-ին։

Եւ ճշմարիտ, անվերջ, անդուլ կռիւների ու ճիգերի մի շարան է մեր պատմութիւնը Հայաստանում և հայ

„ՀՈՐԻԶՈՆԻ" ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐԻՑ

Թեհրան, 4 ապրիլի

Առանձին օրէնք է հրատարակւել կալւածական տուրքի վերաբերմամբ, որը մինչև այժմ գոյութիւն չունէր։ Ներկայումս ֆինանսների մինիստրութեան և կալւածատէրերի միջև բանակցութիւններ են կատարւում նոր օրէնքի իրագործման ուղղութեամբ։

Դրամական կրիզիսը մասամբ կարգաւորելու համար կառավարութիւնը կարգադրել է հենց այժմեանից սկսել գանձել առաջիկայ տարւայ տուրքի մէկ-երրորդական մասը։

Բանակցութիւններ են վարւում ռուս-անգլիական նպաստի ապրիլ ամսւայ մասնավճարն էլ ստանալու. այդ փողը դեռ չստացւած՝ արդէն ցրւած է ռոճիկների համար։

Ֆինանսների մինիստրութիւնը շարունակում է մնալ հին վիճակում։ Պաշտօնէութիւնը ոչ ծառայութեան մէջ է, ոչ էլ նրան պաշտօնից է զրկւած։ Մինչև մինիստրութեան վերակազմելը գանձապետ բելգիացի Հէյնսսէնսը գործերին չի միջամտում։

Մէջլիսի բացման տարեդարձի առթիւ այսօր պարլամենտում փոքրիկ մի հանդէս կայ։ Կառավարութիւնը դրանով ուզում է ցոյց տալ, որ երկիրը շարունակում է սահմանադրական մնալ... անունով։

Ե. Լ.

ԿԻՍԿԻՄՑԻՆԵՐԻ ՎԻՃԱԿԸ

Վերջերս Թիֆլիս հասաւ Կիսկիմի Մուլխուչենց թաղեցի որբևայրի Սելւի Գէորգեան իր երեք զաւակներով։

Երբ խեղճ կիսկիմցիների կարաւանը աքսորի դաժան ճամբան է բռնում, Սելւին չկարողանալով իր երեք փոքրիկներով ճամբան շարունակել, ապաստանում է Ալպերի Ղասապայում մի թիւրքի մօտ։

Ամբողջ Կիսկիմի շրջանից միայն այս կինն է ազատւել, կարծես այդտեղի հայերի կրած տառապանքները պատմելու։

Ռուս-տաճկական պատերազմը ծագելուց յետոյ, ասում է այդ կինը, օր չէր լինում, որ Կիսկիմ մի խմբուր զօրք չգար։ Հայերս կերակրում էինք նրանց, մենք ցամաք հացով էինք անցնում օրերս և ինչ որ լաւ էր՝ նրանց էինք տալիս ուտելու, ասելով «թող մայերս ուտեն, ջանները ձեռք

digitised by A.R.A.R.@

չասանս, Բայց մէջտ ժմեր անյաջողու-թեան պատճառը դուք էք, գեաւուրներս ասելով, անխնայ ծեծում էին հանդիպողին։ Այսպէս մինչև տեղահան անելը՝ 7—8 ամսւայ մէջ մեր ունեցած չունեցածներս նրանց ուսերին ու մենք կարօտ մնացինք մի պատառ հացի։ Մեզ այնքան նեղեցին, որ երբ հրաման եկաւ տեղահան անելու, ամենքս էլ լացի հետ մէկ տեղ ուրախացանք, թէ ուր որ էլ քշելու լինին, գոնէ սրանց ձեռքից պիտի պրծնենք։

Հայերին սանձելու մէջ պակաս դեր չեն խաղացել նաև զլացի քիւրքերը, որոնց մէջ յայտնի են եղել Բիթաղրոնց Նասըթօ, խոթարցի Ալին և զադսուզ Նասըթօ, Թիէ Հաֆիզը, Ցայանի Համիդ բէգը, որը հիմա ռուս կառավարութեան հովանաւորութիւնն է վայելում, թէև կիսկիմի 5 թաղերին պաշտպանութիւն է ցոյց տւել առերես, բայց կուտրաշէնի և Նիխազի գլխին ինչ խաղ ասես խաղացել է։

Կիսկիմցի

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ
(ՊԵՏ. ՀԵՌ. ԳՈՐԾ.)

ԳԼԽ. ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐԻ ՇՏԱԲԻՑ
13 ապրիլի

Արևմտեան ճակատ.—Թշնամու օդանաւերը ռումբեր նետեցին Ուստ-Դւինսկի դիրքերի ճակատում և Պաստաւի աւանի արևմտեան շրջանում թշնամու արտիլերիան շատ տեղերում կրակ էր բացում։ Զրեօ գիւղից դէպի հարաւ գերմանացիները փորձում էին առաջանալ, բայց անյաջող։ Նոյն շրջանում թափում էին գերմանական շատ օդանաւեր, որոնցից մէկը զարկեց և ընկաւ մեր դիրքերի վրայ։ Գրանցևիչի կայարանի վրայ, Բարանովիչի և Լունինեց կայարանների միջև, թշնամու օդանաւերը ռումբեր նետեցին։

Կովկասեան ճակատ.—Թուրքերի յարձակումը Երզնկայի ուղղութեամբ յետ մղւեց մեր կրակով։

ՏԱՃԿԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ԼՈՆԴՈՆ, 13 ապրիլի.—Մամուլի Բիւրօն հաղորդում է. Միջագետքի զօրքերի հրամանատարը հաղորդում է ապրիլի 11 ից. Այսօր ոչ մի լուրջ գործողութիւն չկար։ Աջ ափին մենք դեռ ևս պաշարում ենք Բենտայսեղայից դէպի հարաւ-արևելք ձգւող գիծը, որը առաւօտեան երկարացրինք հարաւային ուղղութեամբ, յետ մղելով թշնամու առաջաւոր դիրքերը։ Ձախ ափին մենք դեռ ևս բռնած ենք Սանայաթի դիրքին զուգահեռ նախկին գիծը։

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՌԱԶՄԱԲԵՄ

ՓԱՐԻԶ, 12 ապր.—Ցերեկւայ պաշտօնական հաղորդագրութիւն։ Մաասի արևմտեան ափում երէկ երեկոյեան գերմանացիները կատաղի ռմբակոծութիւնից յետոյ մի քանի անգամ գրոհներ տւին Մորտոմի շրջանի մեր նոր դիրքերի վրայ։ Բանի որ առաջին երկու փորձերը կատարեալ անյաջողութեամբ վերջացան, թշնամին մի վերջին գրոհ տւեց, որի ընթացքում լայն չափով գործածեց հրացան հեղուկ։ Այդ գրոհն էլ կասեցւեց մեր կրակի պատնէշով և հրացանաձգութեամբ։ Գերմանացիները ստիպւեցան վերադառնալ իրենց խրամատները՝ խոշոր կորուստներ կրելով։ Աւոկուրի շրջանում արտիլերիան ուժեղ գործունէութիւն ցոյց տւեց գիշերւայ ընթացքում։ Թշնամին ապարդիւն կերպով փորձեց գրաւել մեր առաջ ցցւած դիրքերը՝ Աւոկուրի մօտ։ Մաասի աջ ափին գերմանացիները բաւական ուժեղ հրաձգութեան ենթարկեցին մեր առաջին և երկրորդ գծերը։

ՓԱՐԻԶ, 13 ապր.—Հաւասի գործակալութիւնը հաղորդում է. Ապրիլի 11-ին գերմանացիների ապարդիւն փորձերը ցոյց են տալիս, որ Մորտոմի ձախ թևը ամենապաշտպանելի կէտն է. Նրա անկումը կը բացէր գերմանական բանակի դրութիւնն այն պայմանով, եթէ միայն գերմանացիներին աջողւէր գրաւել Շատանկուրից մինչև էն ամբողջ հողամասը, սակայն թշնամուն դրա համար անհրաժեշտ է գրաւել նաև «304» բարձունքը։ Այդ նպատակով նա յամառ, թէև ապարդիւն, ձգտում է ցոյց տալիս ջլատելու մեր առաջխաղացութիւնն Աւոկուրի անտառում. Միայն այն ժամանակ, երբ Մորտոմն ու «304» բարձունքը գտնւին թշնամու իշխանութեան տակ, նա կը կարողանայ խանգարել շրջապատելու նրա թեւն ու թիկունքը Մաասի հովտում, որ գտնւում է նրա ձեռքում Սամենիէի և Վաշէրովիլի միջև, որի վրայ սակայն նա չէ կարող յենւել Պուաւր բարձունքին լրջօրէն սպառնալու համար։ Աջ ափին, գերմանական հետևակազօրքը որ չափազանց տուժեց ապրիլի 11 ին, գործունէութիւն ցոյց չտւեց։ Ցերեկը նպաստաւոր էր մեզ համար. Մենք ամրապէս պահում ենք դրութիւնը, չնայած թշնամու կրկնակի և մեզ համար աննշան ջանքերին. Նա ձգտում է, չնայած անյաջողութեան, գրաւել Վերդենի պաշտպանողական գծի գլխաւոր կէտը։

ԲԱԼԿԱՆԵԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ԱԹԷՆՔ, 12 ապր.—Կանէայից լուրեր համաձայն, Սուդի ծովածոցը պիտի օգտագործւի իբր յենակէտ դաշնակիցների նաւերի համար։

ԱԹԷՆՔ, 12 ապր.—Դայթից գերմանացիների Մերիէ գիւղում չինւած վառօդի պահեստը, Դեղէադաջի մօտ։ Կան շատ սպանւածներ ու վիրաւորներ։

Կանէայից հաղորդում են, որ գերմանական ու աւստրիական հիւպատոսները վախենալով ձերբակալելուց դաշնակիցների կողմից, հեռացան մարդկանց կազմով և արևելով Կանդիայի ներսերը, Լախի գիւղը։

ԾՈՎԻ ՎՐԱՅ

ԼՈՆԴՈՆ, 13 ապրիլի.—Ծովակալութիւնը հաղորդում է. Առաւօտեան ժամը մօտ 4 և կէսին գերմանական զրահակիր յածանաւերի և հակա-ականակիրների մի խումբ երևաց Լևեստոֆի առջև, կարճ բռնեց տեղական ծովային ուժերի հետ և 20 րոպէի ճակատամարտից յետոյ յետ դարձաւ, հետապնդւելով մեր թեթև յածանաւերի և հակա-ականակիրների կողմից։ Ծովափին սպանւած են երկու տղամարդ, մի կին և մի երեխայ։ Նիւթական վնասն աննշան է։ Որքան առ այժմ պարզւած է, վնասւածներ են ստացել բրիտանական 2 թեթև յածանաւ և մի հակա-ականակիր։ Ոչ մի նաւ չի սուզւել։

ՌՈՒՍ ԶՕՐՔԻ ԴԵՍԱՆՏ ՄԱՐՍԷՅԼՈՒՄ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 12 ապր.—Այսօր առաւօտեան ժամը 10-ին հասաւ հարաւարևելեան ընկերութեան շոգենաւը ռուս զօրքերի նոր կոնտինգենտով, որոնց ազգաբնակութիւնը ջերմ օվացիա սարքեց։ Զինւորական պատիւներ տւեց հուսար գունդը իր դրօշով։ Հենց որ նաւը մօտեցաւ ափին, գեներալ Մենեսիէն իր շտաբի ընկերակցութեամբ բարձրացաւ շոգենաւի վրայ և գնաց ռուս զօրքերը, որոնք նրան ողջունեցին երեք «ուռա»-ով։ Դրանից յետոյ սկսւեց ռուս զօրքերի ափ դուրս գալը՝ ազգաբնակութեան խանդավառ բացականչութիւններով։ Ռուս զօրքերի գնալը կատարւեց կատարեալ կարգապահութեամբ՝ ղեկավարութեամբ ռուս ղեկավար սպայի, որ հրամանատարն է այդ կոնտինգենտի։ Ռուս զօրքերը 6-րդ հուսարեան գնդի դրօշի առջևից անցնելիս բարեւում էին, մինչ նւագախումբը նւագում էր յաջորդաբար ռուսական ազգային օրհներգն ու մարսելիէզը։ Դրանից յետոյ սկսւեց զօրանցը հուսարեան 6-րդ գնդի առաջնորդութեամբ, որին հետեւում էին ռուս զօրքերը, որոնք գնում էին դէպի Միրաբօ բանակատեղը։ Ամբողջ ճանապարհին ռուս զօրքերն օվացիայի առարկայ դարձան ազգաբնակութեան կողմից։

ԱՆԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԻՌԼԱՆԴԻԱՅՈՒՄ

ԼՈՆԴՈՆ, 12 ապրիլի.—Մամուլի Բիւրօն հրատարակել է Իռլանդիայի գործերի պետական քարտուղարի հետևեալ հաղորդագրութիւնը. Երեկ կէսօրին Դուբլինում սկսւեցին անկարգութիւններ։ Մարդկանց մեծ բազմութիւն զէնքը ձեռքին տիրեց Ստիֆենսգրինի ծառաստանին և ուժով գրաւեց պոստային վարչութիւնը, ուր կտրեցին հեռագրական ու հեռախօսի թելերը։ Խուժանը գրաւեց նաև Ստիֆենսգրինին կից Սեկւիլստրիտ, Աբբէյստրիտ և ծովաեզրի փողոցների տները։ Ցերեկւայ ընթացքում զօրքեր եկան Կուրրագից և ներկայումս կարգը վերահաստատւած է։ Մինչև հիմա եղած տեղեկութիւնների համաձայն սպանւած են 3 սպայ, 4 կամ 5 զինւոր, 2 կամաւոր և 2 ոստիկան. վիրաւորւած են 4 կամ 5 սպայ, 7 կամ 8 զինւոր և 6 կամաւոր։ Ապստամբների կորուստների մասին տեղեկութիւններ չկան։ Կորկից, Լիմերիկից, Էննիսկորտից և Տիպպերարից ստացւած լուրերը ցոյց են տալիս, որ այդ վայրերում անկարգութիւններ չեն եղել։

ԼՈՆԴՈՆ, 13 ապր.—Իռլանդիայի անկարգութիւնները առաջ են եկել զինւորների մի փոքրիկ խմբակի կողմից, որոնք չեն մտնում Իռլանդիայի ազգային կուսակցութեան կազմի մէջ, որ վճռապէս դատապարտում է այդ շարժումը։

Տեղական թերթերի տեղեկութիւնների համաձայն, Լերկինսոնն իր ժամանակին չէ թոյլատրել ռայխստագում արած իր յայտարարութիւնից յետոյ խօսել այն դաւադրութեան մասին, որ գերմանական արտաքին գործերի մինիստրութիւնը և Ռոջեր Կեզմենը սարքել են։ Լերկինսոնին չթոյլատրեցին յայտնել մանրամասները. նա կարողացաւ յիշել միայն փաստը, որից յետոյ խօսքից զրկւեց։

Ցերեկւայ ժամը 3-ին սկսւեց պարլամենտի փակ նիստը։ Բոլոր կողմնակի անձերը հեռացւեցին։ Պալատի հետ հեռախօսային հաղորդակցութիւնը կտրւած է։

Լորդերի պալատի փակ նիստը վերջացաւ երեկոյեան ժամը 9-ին։ Յաջորդ նիստը վաղը։

ԼՈՆԴՈՆ, 12 ապրիլի.—Ռէյտերի գործակալութիւնը հաղորդում է. Դուբլինի ապստամբութիւնը թէև դառնութիւն է պատճառում Անգլիայում, բայց ընդունւեց անդորր կերպով, առանձնապէս համայնքների պալատում կրկնակի արւած յայտարարութիւնից յետոյ, թէ իշխանութիւնները ձեռնցին այդ։ Իռլանդիայում զօրքերն աւելի քան բաւարար են՝ ամեն մի ապստամբութիւն ճնշելու համար։ Ծաւի զգացումն միանում է թեթևացման զգացում։ Դրութիւնը պարզւեց։ Գրգռիչները յայտնի են. իսկ դա աւելի մեծ նշանակութիւն ունի, քան սարքւած խռովութիւնը։ Դժուարութիւն է զգացւում նաև նրա համար, որ անյաջողութեան մատնեց գերմանացիների փորձը՝ Դուբլինի ապստամբութեան հետ անպատեհին ունեցող սպառազինումը կատարել։ Իռլանդական ազգայնականների ճնշող մեծամասնութիւնը, որոնց օրինաւորութիւնը կասկածից դուրս է, քանի որ նրանց բազմահազար զաւակները գնացել են պատերազմի դաշտ, ապստամբութեան լուրը ցասումով կընդունի։ Մի քանի մարդկանց վայրենի ծայրայեղութիւններն աջակցութիւն չեն գտնի։

ԼՈՆԴՈՆ, 12 ապր.—Երեկ Իռլանդիայում սկսւած անկարգութիւններն ըստ երևոյթին կապ ունին մեծամասնակ ծովից օգնելու յարձակումների հետ բրիտանական ծովափի վրայ։ Նկատի առնելով, որ այդ արշաւանքները վերջացան կատարեալ անյաջողութեամբ, իռլանդական անկարգութիւնները, որոնք բացառապէս տեղային բնոյթ ունին, անկասկած կը ճնշւին ամենակարճ ժամանակում։ Այն ուժերին յուզումը, որ առաջ եկաւ պալատի նիստի առաջիկայ փակումից, պատգամաւորների անսովոր մի թիւ բերեց։ Նիստերի դահլիճը լիքն է։ Ահագին բազմութիւն կայ շէնքի շուրջը։

Հասարակութեան յատկացւած գալլերէաները ըստ սովորականին բաց են, բացի կանանց գալլերէայից, որ փակեց նախագահի կարգադրութեամբ, և որ չնայած իր հիւանդութեան, պալատ է եկել նախագահելու պատմական նիստին։ Նիստը բացւելուց, Ասկիւթը դիմեց նախագահին հետևեալ բառերով. «Ես թոյլ եմ տալիս ինձ ձեր ուշադրութիւնը հրաւիրելու այն փաստի վրայ, որ նիստերի դահլիճում գտնւում են կողմնակի անձեր»։ Նախագահը քննութեան ենթարկեց կողմնակի անձերին հեռացնելու հարցը։ Պալատի մեծամասնութիւնը համաձայնութիւն յայտնեց «այո» բացականչութիւններով։ Լորդերի պալատի լիքը դահլիճում սկսւեց փակ նիստը։ Լորդ Ռոզբերին այսօր երկար ընդմիջումից յետոյ առաջին անգամ եկաւ պալատ։ Նրա ասելով, իր գալը նրա պարլամենտական գործունէութեան կարևոր երգն է։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

ՊԵՏՐՈԳՐԱԴ, 13 ապրիլի.—Նորին Կայսերական Մեծութիւն Թագաւոր Կայսրը սոյն ապրիլի 13-ին հաճեց ժամանել Ցարսկոյէ Սելօ։ Ստորագրեց Կայսերական Պալատի մինիստր, գեն.-ադ. կոմս Ֆրեդերիկս։

ՊԵՏՐՈԳՐԱԴ, 12 ապրիլի.—Բարձրագոյն ուկազ կառավարիչ սենատին. 1897 թւին ծնւած և զինւորական ծառայութեան նախակայ երիտասարդների զինակոչի համար, 1915 թւի նոյեմբերի 20-ին Մեր տւած ուկազի համաձայն, հրամայում ենք նախնական ժամանակներ նշանակել հետեւեալ հիմունքներով. Նախ՝ զինակոչի համար առաջին օրը նշանակւում է 1916 թւի ապրիլի 25-ը Կայսրութեան բոլոր տեղերում, բացի սոյն ուկազի 2 րդ և 3 րդ կէտերում յիշւած տեղերից։ Երկրորդ, զինակոչը կատարւում է 1916 թւի յուլիսի 1-ից՝ ա) Բուխարայի նահանգի էնզելում գաւառի զինակոչային երրորդ մասում (Ստանէթիա) և Թիֆլիսի նահանգի Թիոնէթի գաւառի գիւղական հետևեալ հասարակութիւնների մէջ. Խևսուրների—Արղութի, Ախիէլի, Շատիլի, Բարիսախոյի, Բացալիգոյի, Գուլի և Ռոկի, փշաւների—Շուապխոյի և Ուղարոսկարի և թուշերի—Իլուրթի, Ջաւրիս-Սոփէլի, Փարսմի, Դարթլոյի, Օմալօ-Բուգի և Նացխիւարի և բ) Վիտեմի և Օլեկմինի հանքային շրջանների և նրանց կից ոսկեհանքերի շրջանում, նմանապէս և Իրկուտսկի նահանգի հետևեալ տեղերում. Իլիմսկ քաղաքում և Կերենսկի գաւառի Պրէօբրաժենսկի, Վիտիմի, Մուխտուի, Ուստկուտսկի, Օրլինգի, Նիժնէ-Իլիմի, Կարապչանի և Կուլին վոլոստներում. Երրորդ, զինակոչի գործողութիւնների սկիզբը իրաւունք է տրւում յետաձգելու 1916 թւի յուլիսի 1-ից ոչ այն կողմ՝ ա) Ներքին գործերի մինիստրին զինւորական մինիստրի համաձայնութեամբ Կայսրութեան այն տեղերում, որոնք չեն յիշւած 2-րդ կէտում, ուր կլիմայական պայմանների պատճառով այս զինակոչը չի կարող կատարւել 1916 թւի ապրիլի 25-ին, և բ) Մերձամուրեան ընդհանուր նահանգապետութեան մէջ Մերձամուրեան երկրի նոյնպիսի պայմաններում գտնւող տեղերում։

Կառավարիչ սենատը չպիտի յապաղի այս մասին հարկաւոր կարգադրութիւնն անել։

Իսկականի վրայ Նորին Կայսերական Մեծութեան ձեռքով ստորագրւած է ՆԻԿՈԼԱՅ։

Ցարական կայան, 7 ապրիլի 1916 թ.

ՊԵՏՐՈԳՐԱԴ, 13 ապրիլի.—Ապրիլի 12-ին հոֆմայստեր Շտիւրմերի նախագահութեամբ տեղի ունեցաւ մինիստրների խորհրդի հերթական նիստը, ուր ի միջի այլոց լսեց և հաւանութիւն տւաւ մի առաջարկ, որի համաձայն Կովկասի փոխարքայութեան մէջ սահմանւում է երկրի պաշտպանութեան, պարենաւորման, վառելիքի և փոխադրութիւնների վերաբերմամբ առանձին խորհրդակցութիւնների լիազօրների միացեալ գործունէութիւն։ Այդ նպատակով Կովկասում հիմնւում է Կովկասեան խորհրդակցութիւն կառավարական հաստատութիւնների և հասարակական կազմակերպութիւնների ներկայացուցիչներից։

ԳԱՐՈՒՆՆ ԱՌԱՋԱՒՈՐ ԴԻՐՔԵՐՈՒՄ

Ձիւնը հալւում է, ջրերը քչքչալով հոսում են մեր դիրքերի խրամատներով և հաղորդակցութեան անցքերով։ Դիրքերի աջ ու ձախ թևերից դէպի թշնամին տանող ձորն ի վայր անց ենք կացրել առուներ. դրանց վրայ զինւորները աշխատեցին գիշերը և մասամբ ցերեկը, որտեղ հնարաւոր էր ապահով զգալ թշնամու կրակից։ Փլւում են խրամատների պատերը, քայքայւում են գետնափորներն ու հաղորդակցական անցքերը. ամեն ինչ ազատւել է ձմեռւայ կոշկանդող կապանքներից. մօտակայ անտառներում ծլւում են ճնճղուկներն ու սարեակները, իսկ կռունկները երամներով կռնչալով անց ու դարձ են անում մեր և թշնամու գլխավերևով։ Ահա թառն և վայրի սագերի բազմաթիւ երամներ, որոնք գնդակահարւեցին թէ թշնամու և թէ մեր կողմից. թափւեցին սագերը ձորում, մեր թիկունքում, ինչպէս և թշնամու դիրքերի մօտ։ Մի ժամանակ կարծէք թշնամի բանակները խօսքը մէկ արած՝ սկսեցին կրակել երրորդ, չէզոք բանակի վրայ. սակայն վայրի սագերն անխորժ ծղրտոցներով թափ աւին իրենց լայն թևերը և չքացան սարսափների ձորերից ու աւեան դաշտերից։

Երկին աչքի ձեան քուլաղ կողմերը և հրացանի փողերը կրկին դարձրին մէկ-մէկու դէմ... Զրախութն աւազն ու կիրը կարմրած ցեխ են առաջ բերել, որը առատօրէն լցւել է մեր խրամատներն ու հաղորդակցական անցքերը։ Մինչև ծնկները, գեա էլ բարձր՝ ցեխի մէջ թրջւած և թրջւած զօրք ... Լեռնաստանի չէմքում կանգնած ռուս զինւորը, հայրենիքի պատիւը պաշտպանող այդ մարտիկն արժանի է ամենքի յարգանքին և զուրգուրանքին։

ժողովրդից սահմանւել է ազատ, անկախ կազմւորւած մի հայրենիք։ Ու յիշում է դասախօսը պատմական դարաշրջակէտեր ու շրջաններ Արշակ Բ.-ից մինչև մեր օրերը, նրա հերոսական ջանքերը, անվերջ պայքարը։ Հայոց պատմութիւնը մի չափազանց դաստիարակիչ ու կրթիչ գիրք է մեզ համար։ 25 դար շարունակ ցանկանում են կերպարանաւորել սքանչելի մի պատկեր. յաւիտենական բողոք ալբուներում, ցանկանում են երկրագնդի վրայ տեղ ունենալ, ազատ շունչ քաշել,—այդ պատմութիւնը հայկական պատմութիւնն է։

Այսօրը ամենէն ծանրն է, մտածում ենք մենք. ամեն սերունդ իր ապրած աղէտն է համարում ամենէն ծանրը. բայց աղէտները եղել են միշտ ու համատարած, աւելի դաժան գուցէ, քան այսօրը, աղէտներ, որ չի ունեցել գուցէ ոչ մի ազգ այնչափ առատ։ Դա եղանակ չէ մեր կեանքի համար, յաճախ է եղել, մենք դիմացել ենք. ուրեմն և հարկ չկայ այժմ յուսահատւելու։ Դեռ քիչ է ասել՝ մենք դիմացել ենք. ոչ միայն դիմացել, այլ արիւնի և աւերածի աղէտալի օրերում նոյնիսկ հայ ժողովուրդը այնքան կորով է ունեցել, որ նա ստեղծագործել է։ Մեր միջնադարեան գրականութիւնը, որ ամփոփներ առաջ գովաբանւեց ռուս անւանի Բրիւսովի կողմից, ստեղծագործւած են մեր աղէտալի օրերում, արիւնի և ոսկի մէջ։ Թող անցնի այսօրւայ աղէտն էլ, հայ ցիրուցան ժողովուրդը նորից իր վաթանը կերթայ, հայ մայրերը նորից մոխիրների աւակից կայծեր կը հանեն, նորից ու նորից շինեցնելու իրենց նւիրական հայի օջախը։

***

Հայ կնոջ մասին դեռ շատ քիչ բան ասւեց։ Նիւբէն կնոջ խորհրդանշանն է և լացող աղաւաղ՝ մայրական վիշտը, որը լաց պիտի լինի յաւիտեան։ Քաղաքակրթութիւնը վերջ կը տայ աշխարհի չարիքներին, բայց մայրական տիեզերական վիշտը կը մնայ յաւիտենական։ Հայ կինը հակառակորդրէն առաւելից ամենից շատ. Նա դաժանօրէն նիւբէ եղաւ—լացեց, բայց չյուսահատւեց, առատապէս ապրեց զգայնօրէն, ուժգնօրէն և չհամբերեց, չընկնեց այնպէս, ինչպէս Ֆլորենցիայում մի իշխանական գերեզմանի Միքել Անջելօի մի կերտւածք՝ մարմարէ քնած կինը, որի վրայ մի անցորդ գրել էր. «Դիշերն էլ ձայն տուր և նա կը զարթնի»։ Իսկ Միքել Անջելոն պատասխանում է. «Անցիր և մի զարթնեցրու», քանի որ իմ հայրենիքը դեռ մնում է անարգանքի ու վիրաւորանքի մէջ։ Հայ հայրենիքի աւերակների միջից մի օր պիտի զարթնի մի նոր հայրենիք հայ կնոջ շնչով. որ հայ օջախն է, տան մոխիրը և լոյսը։ Սակայն ցրինք պատրանքը. հայ կինը, հայ մայրը, անշուշտ մեր օրերի քաղքենի մօր մասին չէ խօսքս, այլ Ղարաբաղի հպարտ այաններէ, Արարատեան դաշտի անուշ մայրերը, Մուշ-Վասպուրականի սիրելի մարէները, որոնք սքանչելիօրէն Հայաստանի լեռներում, ձորերում ու կորած գիւղերում մի-մի հայ Վեստալ դարձած ծուխը նստեցին մեր օջախի շուրջը և անդադրում հսկեցին, որ մեր կրակը վառ մնայ, մեր օջախը միշտ ծխայ։ Նրանց շունչն ապրում է մինչև այսօր մեր հոգիներում։ Մեր օրերի նոր տիպի կանանց մասին չէ խօսքս, որոնց անշուշտ չեմ ուզում մեղադրանք ուղղել, սակայն որոնք այսօր խրտնած, խորթացած են մայրենի միջավայրից, շնորհիւ ծուռ դաստիարակութեան, և դրանով ընդհատւել է հայ կնոջ բնական էւոլիւցիան. սքանչելի անցեալի անվիճելի չափթում է դա և մեր կեանքի ամենադաժան աղէտներից խոշորագոյնը։ Ընխօսենք սակայն այդ հարցի մասին, որովհետև չգիտենք, Շէքսպիրի ասածի պէս, թէ առաքինութիւնը որքան ժամանակ ծունկի եկած իրաւունք պիտի խնդրէ բարիք գործելու։ Մեր վերածնունդի մասին անհրաժեշտ է լրջօրէն մտածել։

Երկու հազար տարի է, որ մենք պայքար ենք մղում քրիստոնէութեան համար և երբէք չենք զգացել, որ տենչում ենք լոյսին, կրակին, որ մեր մէջ ապրում է հին հեթանոսութիւնը, ինչպէս ապրում էր նաև հեթանոսութիւնից առաջ։ Ոչ մի տեղ ծերունի Զրադաշտը չի միացել այնպէս կենդանի, ինչպէս Հայաստանում։ Այսօր իսկ մեր մայրերը երբեք չեն ասում՝ Ճրագը մարիր, ասում են ճանգցրու, որովհետև ճրագն անմեռ է։ Մեր գիւղերում երբ աղջիկ են ուզում, ասում են՝ եկել ենք ձեր ճրագը վառելու։ Ցոյց տւէք աշխարհիս երեսին մի կենտրոն, ուր կինն այս վիճակն ունենայ։ Եւ իրօք. աղջիկը գալիս է իր նոր տանը որպէս մի ճրագ, որ մառմանում է իր հայրենական տունը, նոր օջախ է մարմնացնում, իր հետ բերում նոր մարդկութիւն. այստեղ ժառանգում է նոր մայրեր, նոր հայրեր, նոր ընտանիք։ Եկել ենք մի բուռը մոխիր տանելու. կինը մոխիրն է, որ քրքրեն, նորոգեն, կայծեր հանեն, որ վերականգնեն հին հայկական կրակը, հայկական օջախը։ Անէծքի ժամանակ ասում են՝ ծուխդ կը կտրեմ, մոխիրդ քամուն կը տամ. այս նշանակում է տունը հիմն ի վեր կործանել, արունների ցեղը կոտորել, ոչնչացնել։ Ստեղծագործողը միշտ կինն էր. քրիստոնէութեան մուտքից կինը մնաց նոյնը և այժմ էլ՝ վառ պահող հայի օջախի։ Այսպէս մշակեց անյաղթական հայ կինը, հայ երկրի ըղձասատացուցիչ մի պարագայ, որով ապրում է հայ աշխարհը բոլոր աղէտների ժամանակ։ Վաղուց ի վեր մեր երկիրն անւանել են որբերի և այրիների հայրենիք։ Եւ ամեն անգամ պատերազմներից ու արշաւանքներից յետոյ մեր երկրում մնացել է որբերի և այրիների մի ահագին բանակ. հայ կինը նորից հրապարակ է եկել և ընկած մեզը ժրաջանութեամբ շինարարական գործը, սկսել է մոխիր խառնել աւերակների տակից, որ կրակը վառւի, ծուխը բարձրանայ։

Հին վիշապը նորից զարթնել է, հարկ է պահանջում. հայրենիքի որ նորած ճամբաները չեն տեսել մեր կանանց արիւնլւայ ոտները, որոնք քշւել են օտար երկրներ պանդխտութեան ու տարագիր. Ահն է այն ուժը, որ կարողանում է տալ այնքան կենդանի զոհեր, տալ ու մնալ դեռ կենդանի, դեռ յարատևել կենդանի հարկից դուրս, այն ժամանակ, երբ աւեր հայրենիքը մոխիրների տակ է տնքում, հայ մայրերը ճախարակի տակ նստած յամառ տոկունութեամբ խնամում են որբեր, կերպում սերունդներ, մոխիրների աւակից նորից ու նորից ժողովուրդը բարձրացնում։ Հայաստանում մի խօսք կայ ասւած մայրերի համար, թէ՝ մայրը սև հիւսեց, սպիտակ նստեց. սա նշանակում է, թէ մի ջահել այրի իր փոքրիկի համար մնում է հայրենի օջախում, նրան պահում, մեծացնում մինչև իր ծերանալը, որպէսզի օջախի ծուխը չմարի։ Սա հայ կնոջ մի սքանչելի գիծն է, որ ապրել ենք դարեր և ապրում ենք մինչև օրս էլ։ Հայ կինը աւերւած ու որբացած շէնքի առջև թող կանգ առնի և ժողովուրդ մեծացնէ, դաստիարակէ և չթողնի որ օջախի ծուխը մարի,—ահա հայ կնոջ ամենասքանչելի գիծը։ Չպէտք է լքենք, յուսահատ ձայների ժամանակ չէ այսօր, գործելու, աշխատելու և անդադրում աշխատանքի օրեր պիտի ապրենք այսօր և միշտ. մեր ցեղի գոյութիւնը, մեր ժողովրդի կերպարանաւորումը, մեր դատի խնդիրը, որ գալիս է դեռ Տիգրան Մեծի օրերից, ոչ մի կերպ չպիտի վտանգենք։ Մեր խնդիրը համազգային դատի կերպարանք է առել արդէն. եւրոպական պետութիւնները շահագրգռւած այս ու այն գրական քայլերն են անում այդ դարաւոր խնդրին մի որոշ լուծում տալու համար։ Ֆրանսիան ցոյցերով և անւանի մարդկանց բերանով կոչ է անում մարդկութեան օգնութեան հասնել թշւառ Հայաստանին։ Եւ հերոսական Ֆրանսիան ցոյց է կազմակերպում այն օրերում, երբ Վերդենի տակ, ընդամենը Պարիզից 80 վերստ հեռու, որոտում են գերմանական թնդանօթները։ Այդ բոլորն ապացուցանում են, որ հայկական դատն այժմ մտել է մի նոր շրջան և այժմ աւելի քան երբէք ուժեղ պէտք բռնենք հաւատը դէպի մեր դատը, անսասան հաւատը դէպի մեր հայրենիքի ապագան. Հայրենիքի, որ դարեր շարունակ պայքարել, ուժգնօրէն պայքարել է իր իրաւացի պահանջների համար և դեռ պայքարում է։

Այսպիսի ժողովուրդը չպիտի կորչի։ Նա դեռ խօսք ունի ասելու ազգերի պատմութեան։

Որոտալի ու երկարատև ծափահարութիւնները թնդացին դահլիճում և նա մի քանի րոպէ չէր դադարում։

Ողջոյն ու արտասովոր երեկոյ էր այդ երեկոն։

Ար. Մեհրաբեան

Բաքու.

digitised by A.R.A.R.@

Նա ամեն ինչ թողած, տուն-ընտանիք և սիրելիներ, ցեխի մէջ տրորած, թրջուած ու բեղարած, հրացանը ձեռքին անձնազոհութեամբ ծառայում է իր հայրենիքի դատին։ Բացել են ճամբաները, գետակները ջրառատ են դարձել, մշտադալար անտառների ծառերը վերջապէս իրենց գագաթները թափ են տուել և ազատուել ձեան հիւսքերից. օդը լցուել է ախորժելի բուրմունքով, մարդու սիրտը բաբախում է թեթեւօրէն, ծանր մուշտակներն ու կօշիկները զէն ձգելու հաճելի տրամադրութեամբ ենք համակւել ամենքս, սակայն ցեխն ու ջուրը տռ ժամանակ արգելք են հանդիսանում, և մենք քարշ ենք տալիս մեր մարմինը այդ ցեխոտ խրամատներով, շարունակ դիտելով թշնամու դիրքերը և կրակ տեղալով երեւացող գործողների վրայ։ Նրանք էլ են չոկում իրենց դիրքերը։ Ոչ գիշերով և ոչ էլ ցերեկով կատարւող աշխատանքները մեզ չուրին բարերար հետեւանքներ։ Վերջապէս կարիքը մեզ ստիպեց հնարագէտ դառնալ։ Անցուդարձ անել մինչև գօտին հասնող ցեխ ու ջրի մէջ, կօշիկները լցնել ջրախառն ցեխով, կեղտոտել փտաւորապէս հագուստը, ոսկրացուած, հիւանդանալ և շարքերից դուրս գալ՝ դա ամենեւին հաճելի չէ. ցանկալի չէ նմանապէս ուղղակի, առանց հաղորդակցական անցքերի մէջ անցուդարձը, քանի որ հնչւութեամբ կարելի է «էշի նահատակ» դառնալ. այդպիսի դէպքեր շատ են լինում։ Կոզմակցիպից մի քանի տասնեակ, որոնք հերթով դիմեցին մեր թիկունքում գտնւող անտառը և պոկելով տախտակներ, վերադարձան խրամատները։ Այդ տախտակներով յատակեցինք հաղորդակցութեան անցքերից մէկը և խրամատները. այդ ժամանակ միայն հաճելի դարձաւ անց ու դարձը և մեր գնդակներն աւելի առատօրէն սկսեցին տեղալ թշնամու դիրքերի վրայ։

Բայց ո՞ւմ թշնամու բարձրացած պարանն օդապարիկից նշանով և հեռախօսով հաղորդեցին, որ մեր դիրքերի ետեւում զինուորներ են աշխատում. անմիջապէս թշնամու թեթև թնդանօթախումբը (բատարէա) սկսեց ռմբակոծել մեր դիրքերն ու դիրքերի թիկունքը։

Ֆը՜ժալ՜ժժժ... ֆը՜սֆը՜սսս... և պլժմալով ու փչսալով սլացան դէպի մեր կողմը թշնամու հրանօթները, որոնց բժժի-բժիւը զուռնաններով ընկան գետին, բախտաւորաբար ոչ ոքի վնաս չհասցնելով։ Մեր դիրքերի վրայ ընկած երկու հրանօթներն անվնասութիւն պատճառեցին, սակայն առանց մարդկային զոհերի։ Գետնափորերի չորս բոլորը ռմբակոծեց, մի քանի հրանօթներ բողոքողին չպայթեցին, այլ պառկելով թաց հողի շերտը՝ պաղպաղ մնացին։ Պայթող հրանօթները բժժի-բժիւի գոռում-գոչումով ընկած տեղի հողաշերտը բարձրացնում էին, հողի վրայ առաջ բերելով անհուսձև շրջանակ, կենտրոնում խոր փոս փորելով. փոսի շուրջը հողը յղկուած էր, հարթուած, այլ և խանձուած, սև մռուրով պատած։ Հրանօթի կտորտանքներից մէկը կպաւ հարևան վաշտի զինուորներից մէկի դէմքին և թեթև կերպով վիրաւորեց նրան։

Բայց չքնեցինք մենք։ Արթուն կերպով հսկեցինք, դիտելով թշնամու կրակի ուղղութիւնը։ Շուտով հեռախօսով հաղորդեց մեր թնդանօթախմբին, որը հենց այդ բատարէայի ուղղութեամբ սկսեց ռմբակոծել թշնամու դիրքերը, այլ և գերմանական թնդանօթախումբը. մերոնք չէին խնայում հրանօթները և թշնամին ստիպուած եղաւ հրանօթները պաղանձեցնել։ Հեռադիտակով պարզ երևում էր, թէ ինչպէս են մեր հրանօթները կործանում թշնամու ցանցալարերը, դիրքերն ու գետնափորերը։

Վառում էր արևների ճաճանչը, ձորում հասող գետակի վշշոցը և մտորելում մեր չքնաղ Կովկասն ու Հայաստանի ձիւնածածկ գագաթներն ու կանաչազարդ և ծաղկաւէտ դաշտերը։

Գարուն է, այն ժամանակը, երբ դպրոց յաճախող սանիկները մանուշակի և ձնծաղիկի փնջերն են հրամցնում իրենց դասատուներին և պճնազարդ պարտէզներով նրանց դիմում.—«Գարուն, օրիորդ, քո մեզ դիմում... վերջինը էք տանելու դրօսանքի»։ Վերջապէս ահա հնչում է ուրախութեան, աւետաւոր դպրոցական զանգը և տեղ սանիկների շարքերը դիմում են դէպի անտառները։ Մարտի 19-ին, պարապ կնութեան ձօնը։ Մարտի 19-ին, երեկոյեան դէմքին դիտում էի ճանապարհներին չքնաղ վերջալոյսը Լեհաստանի չէ՞ մարում կանգնած, սառցոյ ծովակի մէջ զրկած, խմ կնոջ ու մանկանց ընդոյշ մասերով արտուած, Կովկասեան թանկագին ձնծաղիկները, որոնք ցնծութիւն պատճառեցին ինձ և սուրբ կակիծ... Ինչէ՞ս են Հայաստ-

տանում չեմ կուսում, առա զինուորի կոչքին, իմ հարազատ ազգի դաշտաւոր թշնամիների դէմ...

Թեւակ

ՄԱՄՈՒԼ

Վրացական մամուլը պատրաստւում է զեմստուային համագումարին հանդիպելու։ Ուշադրաւ են նրանց հրապարակախօսների դատողութիւնները։

«Սաքարթուելօ»-ի կարծիքների վրայ կանգ չենք առնի։ Վրաց ազնուականութեան ներկայացուցիչը, ի հարկէ, շատ գոհ է 1890 թւի զեմստուօյական կանոնադրութիւնից և առաջարկում է տարածել այն Անդրկովկասի վրայ «առանց աղճատելու». այսինքն առանց կրճատելու ազնուականութեան իրաւունքները։

Մեզ զբաղեցնում են ազգերի հաւասարութիւնը «պաշտպանող», «արմատական» «Սախալխո-Փուրցելի»-ի յայտարարութիւնները։

Սա գրում է.

«Զեմստուօյական ինքնավարութիւնը ծառայում է գլխաւորապէս տնտեսական կարիքներին և այդ տեսակէտից Վրաստանը ներկայացնում է մէկ անբաժան միաւոր (ընդգ. մերն է. խմբ.)։ Սուխումի, Բաթումի շրջանները, Քութայիսի և Թիֆլիսի նահանգները առանց դժուարութեան կարող են կազմել համապատասխան զեմստուօյական միաւորներ։

Ցեղագրական բազմազանութիւն այստեղ մենք չենք տեսնում։ Եթէ կան ուրիշ ազգութիւններով բնակեցուած գաւառներ, դա դեռ հիմք չի տալիս նահանգի բաժանում պահանջելու, որովհետև այդ անցերը գտնւում են նահանգի հետ տնտեսական սերտ կապակցութեան մէջ (ընդգծումն ամեն տեղ մերն են. խմբ.)։ Մենք չենք կարող ղեկավարւել տւեալ հարցի լուծման մէջ միայն ազգային մոմենտով և աչքաթող անել միւս նկատառումները։ Մենք բարոյական իրաւունք չունինք կտրելու նահանգից այն մասերը, որոնց զարգացումը և տնտեսական բարեկեցութիւնը սերտօրէն կապւած է նրա հետ։

Այդ պատճառով մենք մէկ անգամ էլ կրկնում ենք, որ ներկայ պայմաններում ցանկալի չէ վարչական նոր բաժանում մտցնել։

Մենք չգիտենք, որքան անհրաժեշտ են այդ վերաբաժանումները Արեւելեան Անդրկովկասում։ Իսկ Արեւմտեան Անդրկովկասում պէտք է կարելի է սահմանափակել այժմեան նահանգական զեմստուային բաժանումներով։

Զեմստուօյական միաւորներ կան. գաւառը և նահանգը»։

«Մենք չենք կարող ղեկավարւել միայն ազգային մոմենտով»... Շատ հետաքրքիր է լսել այս խօսքերը «Սախալխո Փուրցելի»-ի բերանից։ Վաղուց է, որ թերթը բացի ազգային մոմենտից ուրիշ մոմենտներով էլ է ղեկավարւում իր քարոզների մէջ։ Եւ մի միամիտ հայը կը հաւատայ, թէ այժմեան վարչական սահմանները պաշտպանելիս վրաց թերթը ղեկավարւում է ոչ թէ ազգային, կամ ազգայնական, այլ մի ուրիշ սկզբունքով։ Ո՞ւմ էք ուզում մոլորեցնել։ «Զեմստուօյական ինքնավարութիւնը ծառայում է գլխաւորապէս տնտեսական կարիքներին»։ Թոյլ կը տաք, պարոնայք, աւելացնել՝... ինչպէս և քաղաքային ինքնավարութիւնները...

Թերթի ասելով Վրաստանը տնտեսական տեսակէտից ներկայացնում է մէկ անբաժան միաւոր։ Բայց, ո՞ր Վրաստանը։ Դուրս է գալիս, որ Թիֆլիսի նահանգում, օրինակ՝ Ախալքալաքի և Լոռիի շրջաններն էլ այդ անբաժան տնտեսական միաւորի մէջ են մտնում։ Կը նշանակէ, այդ հայկական շրջանները մի տնտեսական միաւոր են կազմում... Գուրիի, Աբխազիայի և Ալազանի հովիտների հետ (!!!)։ Այս անհեթեթութիւնը հրամցնում ենք բոլոր կովկասագէտ բնագէտներին, տնտեսագէտներին, գիւղատնտեսներին։ Դիտէք, ազգայնական սկզբունքով չէ, որ ղեկավարւում է թերթը. ոչ, նա նկատել է, որ Ախալքալաքը նման է, մօտ է ամեն տեսակէտից ոչ թէ Կարսին և Ալէքսանդրոպոլին, այլ... Գուրիին, Թելավին, Սղնախին։ Եւ, ո՜վ պարզամիտ խորամանկութիւն. Թերթը խղճում է այլատարր գաւառներին, «բարոյական իրաւունք» չի համարում կտրել նրանց նահանգից, որովհետև... «նրանց զարգացումը և տնտեսական բարեկեցութիւնը կապւած է սերտօրէն նահանգի հետ»։

Այս, մեծանուն տնտեսագէտներ, ինչո՞ւ էք ձեզ անյարմար և ծիծաղելի դրութեան մէջ դնում։ Ձեր մտքերը չափազանց թափանցիկ են և այդ եղանակով չէք կարող ոչ ոքի համոզել, որ Հայաստանի ալպիական և քարքարոտ լեռնադաշտերը կապւած չեն կանաչազարդ Վրաստանի հետ, որը իր բնական սահմաններում, յիրաւի մէկ անբաժան միաւոր է կազմում։

Մենք ձեզ յայտարարում ենք հրապարակով, որ հայկական մեծամասնութեան վայրերում զեմստուօ մտցնելիս ներկայիս վարչական բաժանումները պէտք է փոխւեն, անկախ այն հանգամանքից, թէ այսօր նրանք որ նահանգին են պատկանում։ Ախալքալաք—Լոռին Թիֆլիսի նահանգում թողնելը մեզ վրայ այնպիսի տպաւորութիւնն է թողնում, որպիսին կը թողնէր ձեզ վրայ օր. մի Սղնախի գաւառի անջատումը և միացումը Գանձակի նահանգին։ Այն ժամանակ, կարծում ենք, չէիք ասի, թէ Գանձակի նահանգը մի անբաժան միաւոր է կազմում... չնայած որ Ալազանի հովիտը իր տնտեսութեամբ աւելի նման է Գանձակի դաշտերին, քան Ախալքալաքի պաղ արօտները Վրաստանի անտառներին։

Մինչև այսօր բոլոր վէճերը տեսական բնոյթ էին կրում։ Այժմ զեմստուօյի պատճառով, վէճը ստանում է շատ իրական գործնական նշանակութիւն։ Եւ վրաց հրապարակախօսները պիտի հասկանան, որ Թիֆլիսի նահանգի ամբողջութեան պաշտպանութիւնը հակայական տպաւորութիւն կը թողնի ամբողջ հայ հասարակութեան վրայ։ Այս վէճը մի նոր էջ բաց կանի հայ-վրացական յարաբերութիւնների մէջ։ Հայ ժողովուրդը երբէք չի հաշտուի այժմեան արհեստական միաւորների պահպանման և զեմստուօյական կազմակերպութիւններով նրանց յաւերժացնելու յանդուգն փորձերի հետ։

Շատ և շատ լուրջ քաղաքականութիւն է սկսում «Սախալխո Փուրցելի»-ն։

Սակայն մենք յոյս ունինք, որ վրաց ձախակողմեան մամուլը աւելի շրջահայեաց և հեռատես կը լինի։ Մենք համոզուած ենք, որ Վրաստանի աւտոնոմիան իբրև մի ռեալ ճշմարտութիւն յայտարարող ամեն մի վրացի երբէք չպիտի արհամարհի դրացի ժողովուրդների ամբողջութեան գաղափարը։ Այլապէս նա վնասած կը լինի իր վեհագոյն քաղաքական իդէալներին։ Եւ յանուն ինչի. մի ողորմելի զեմստուօյական «ինքնավարութեան» համար։ Չէ որ զեմստուօ կարելի է մտցնել Վրաստանում, առանց ստեղծելու արհեստական միաւորներ, առանց զոհողացնելու բուն Վրաստանի հայկական փոքրամասնութիւնը, որին տեխնիքապէս հնարաւոր չէ առանձնացնել։

Թիֆլիսի նահանգում վրացիութիւնը այսօր բնակչութեան կէսից շատ պակաս է, և դա շնորհիւ Ախալքալաքի և Լոռիի շրջանների։ Մի՞թէ «Սախալխո-Փուրցելի»-ն կուզէ, որ զեմստուօյական ժողովում էլ վրացիութիւնը փոքրամասնութիւն լինի։ Կամ, գուցէ, դեմոկրատական թերթը կառաջարկի այնքան ձայն տալ ազնուականութեանը, որ զեմստուօյի մէջ ընտրելի արհեստական մեծամասնութիւն։

Այս հարցերի մասին շատ լուրջ պիտի խորհի վրաց առաջադէմ հասարակութիւնը։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

† ԲԺ. ՎԱՀԱՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

Նուխւայ երեք երիտասարդ բժիշկներ գոհ գնացին տիֆին՝ իրենց հայրենասիրական սրբազան պարտքը կատարելիս։

Դեռ մի տարին հազիւ էր բոլորել բժ. Կ. Մակենդոնեանի և բժ. Ռ. Մանուէլեանի մահւան օրից, և ահա հեռագիրը Բիթլիսից գուժեց երիտասարդ բժիշկ Վահան Գէորգեանի այնքան վաղաժամ մահը։

Երեք մահերն էլ մեծ կորուստ են տեղական հայ ժողովրդի համար։ Երեքն էլ ընդունուած ու սիրուած։

Վահան Գէորգեանը մէկն էր այն սակաւաթիւ ուսումնականներից, որոնք իրենց ստացած գիտութիւնը կիրառում են ամենից առաջ իրենց հարազատ ծննդավայրում։

Այսպէս՝ նա սկսել էր իր գործունէութիւնը Վ. Ագուլիսում, ուր իր մարդասիրութեամբ, իր հոգատար վերաբերմունքով դարձել էր բոլորի սիրելին։ Նա ոչինչ չի խնայում նաև մայրենի դպրոցի համար։

Վերջին ժամանակներս նա իր բոյնը որոնում է Թաւրիզի հորիզոններում։ Այնտեղ ևս ցոյց է տալիս իրեն, որպէս անձնազոհ գործիչ։ Իբրև նախագահ «Արամեան» դպրոցի՝ նա դեռ շատ տարիներ պիտի ապրէր Թաւրիզցիների սրտերում։

Մի այսպիսի վճռման մարդ անկարող էր չնկատել հայրենիքի պատիւն ու դրօշը բարձր պահող գործի առաջին շարքերը։ Ամբողջ տարի ու կէս գնդերնելուց յետոյ, հազիւ մի քանի օրով արձակուրդ է առնում, որպէսզի գայ կնոջ ու երեխաների կարօտը առնելու, երբ բռնւում է տիֆով ու... կնքում իր մահկանացուն Բիթլիսի զանդուշունչ երկնքի տակ։

Հանգիստ աճիւն քաղաքացու ոսկորներին։

Արամ Տօնեան

ՀԱՅՈՑ ՀՈԳԵՒՈՐ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Վրաստանի և Իմերէթի զանազան հայ գիւղերում ազգութիւնը պահպանող միակ յենարանը կրօնն է, եկեղեցին։ Մայրենի լեզուն անտեղեակ, հայկական կեանքից միանգամայն կտրւած՝ վիրախօս գիւղացիները իրենց հայ են ճանաչում միայն կրօնով, գիւղի քահանայով, եկեղեցիով, իսկ միւս կողմերում նրանք ըստ ամենայնի ձուլւել են վրացոց հետ։ Այս տխուր իրականութեանը ընթերցողը եթէ տեղեակ լինի, շրջագայէ, նոր միայն կը զգայ ազգային ցաւի ուժգնութիւնը։ Զրկենք վիրահայերին դէթ այդ անհրաժեշտ յենարաններից։ Մեր հոգևոր իշխանութիւնն այդ խնդրի վրայ շարունակում է նայել մատների արանքով և հետևանքը լինում է այն, որ շատ գիւղեր, նոյնիսկ աւաններ տարիներով զրկուած են հոգևոր մխիթարութիւնից. մինչև իսկ եկեղեցական, ազգային ամենանշանաւոր օրերին եկեղեցիներում ժամերգութիւն չի կատարւում, սեփական քահանաներ չունենալու պատճառով։ Իսկ դպրոցների բացակայութեան մասին էլ մի հարցնէք։

Հիմնաւորենք մեր ասածները մի քանի փաստեր մէջ բերելով.

Գիւղ.	եկեղեցի	դպրոց	քահանայ	ծուխ
Այի գիւղ	ունի	չունի	չունի	120
Ղարախաչ	»	»	»	160
Տենիսխեւդ	»	»	»	40
Դօէս	»	»	»	120
Դիբր	»	»	»	100
Տրխաւ	»	»	»	70
Աննուր	»	»	»	100
Դուշէթ	»	ունի	»	200

Բազմիցս է, որ լսում ու գալիս են մեզ խեղճ գիւղացիներից։

Այի և Ղարախաչ գիւղերի հասարակութիւնը սրանից դեռ երեք տարի առաջ դիմել էր համախոսականով հոգևոր իշխանութեան սպառնական վերջնագրով՝ թէ «կամ մեզ քահանայ տւէք, կամ թէ մենք ընդունում ենք ուղղափառութիւն», սակայն համախոսականը անպատասխան մնաց։

Եւ քանիցս գիւղացիները հոգևորութիւն են առել վրաց կամ ռուսաց եկեղեցիներում ու հայ քահանայ չլինելու պատճառով վրացի կամ ռուս քահանայով թաղել։ Սրանք տարիներ կրկնող անժխտելի փաստեր են, որոնք պատիւ չեն բերում հոգևոր իշխանութեան։ Զատկական տօների համար երեք հոգուց բաղկացած մի պատգամաւորութիւն դիմել էր Թիֆլիսի կոնսիստորիային, որ գոնէ այս անգամ եկեղեցում որոշ օրեր ժամերգութիւն լսէր։ Դարձեալ ապարդիւն։

Գիսակ

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐԻ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐԻ ՕԳՏԻՆ

Հայ կամաւորների ընտանիքի օգտին պ. Շահբիբեանի հրատարակած 5 ռուբլիանոց մի օրինակի համար ստացանք 50 ռ. Акц. О-ва Аксай-ից, 25-ական ռ.՝ Ալախանեանից, Սարգիսեանից, Ախչեանից, Բուրնազեանից, Լեզգինցեանից, Առաքելեանից, Ս. Ղամբարցեանից, Գ. Անանեանից, Լ. Մեհրիքեանից, Д. Яликовъ-ից, 20-ական ռ.՝ Ս. Իզմիրեանից, Եագուբեանից, 15-ական ռ.՝ Ցարութիւնեանից, Սլոյեանից, Զուրաբեանից, Ախնազարեանից, 10 ռ. Թումանեանից և 35 ռ. Ս. Բալաբանեանից։ Համաձայն մեր առաջարկութեան երկու մեր Փոխադարձ Վարկի ընկերութիւնները, Նախիջեւանի և Ռոստով Նախիջեւանի, մեր տրամադրութեան տակ դրին երեք երեք հարիւր ռուբլի նոյն նպատակով։

Մեր մօտի գումարն եղաւ 10,130 ռ. 70 կ.։ Ժողովարարութիւնը փակւած ենք համարում։ Մենք ստացել էինք 90 օրինակ շքեղ հրատարակութիւններից և 280 հասարակներից։ 10,130 ռ. 70 կ. գումարից երեք հազարից աւելին մենք ստացել ենք օտարներից։

Այս անգամ էլ Նոր-Նախիջեւանը լիովին կատարեց իր պարտքը մեր քաջ կամաւորների առաջ, որ իրենց անձը չխնայելով, սրով պաշտպանեցին ազգային պատիւը։

Գումարը 5 տոկոսով պահւում է ընթացիկ հաշւով Ազգային Բիւրոյի տրամադրութեան տակ։

Դր. Զալխուշեան

ԳԱՂԹԱԿԱՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

Քաղաքների Միութեան Կովկասեան բաժանմունքի լիազօր Խատիսեանը միջնորդել էր գեներալ Թամամշեւին, որ սա թոյլտւութիւն տար գործի եռանդից՝ փախստականներին օգնելու համար առանձին խմբեր ուղարկելու. գեն. Թամամշեւը ընդունել է այդ միջնորդութիւնը և խմբերը ուղարկւում են հետեւեալ գծերի վրայ. Բիթլիս—Դիարբեքիր, Մուշ—Էրզրում և ծովեզերեայ շրջանում։

✦ Քաղաք. Միութիւնը Իգդիր—Վանի գծի վրայ բաց է անում 5 սննդատու կայաններ և 5 թէյարաններ փախստականների համար։

✦ Գաղթականական գործի գլխաւոր լիազօր գեներալ Թամամշեւի կարգադրութեան համաձայն, հեռագրով, փախստականների այս ամսի ընթացիկ ծախսերի համար փոխադրուած է Կուբանսկի շրջանի կառավարչին—62,016 ռ., Վանի նահանգապետին—46,695 ռ., Դիադինի կառավարչին—100,800 ռ., Դիլմանի ռուս հիւպատոսին—116,196 ռ., Ուրմիայի փոխ հիւպատոսին—156,684 ռ., Խոյի փոխ հիւպատոսին—26,143 ռ., Թաւրիզի գեներալ հիւպատոսին—5,809 ռ., ընդամենը՝ 514,523 ռ.։

ԼՐԱՏՈՒ

ԹԻՖԼԻՍ

Պետական Դումայի անդամ Միք. Պապաջանեանը հաղորդել է քաղաքագլուխ Խատիսեանին, որ ինքը ստացել է տպւած ծրագիրը Թիֆլիսի պոլիտեխնիկումի օրէնսդրութեան մասին, որ այս շաբաթում ժողովրդական լուսաւորութեան Դումայի յանձնաժողովի կողմից կը քննուի և շատ կարելի է Պետական Դումայի ընդհանուր նստաշրջանում հաստատուի։

✦ Բժ. Ա. Բուդաղեանի մահւան տարեդարձի առիթով բժ. Յակոբ Զիլինգարեանն իր մօրեղբօր յիշատակին որոշել է հրատարակութեան յանձնել հանգուցեալի հետեւեալ գրքերը. 1.) Լէօ՝ գրադարան Հայ Պատմութեան երկրորդ գիրքը՝ «Հայ ժողովուրդը» և 2) «Մինիոն—երաժշտի աղջիկը», յօգուտ «Նւէր մանուկներին» («Հասկեր») ընկերութեան։ Տիկ. Շ. Զիլինգարեան իր եղբօր՝ բժ. Ա. Բուդաղեանի յիշատակին, մահւան տարեդարձի առիթով, հոգեհանգստեան փոխարէն նուիրում է 100 ռ. Թիֆլիսի Հայ Կանանց Կոմիտէին, իբրև հիմք Թիֆլիսի գաղթականական որբանոցի համար մանկական գրադարան բաց անելու։ Նոյն առիթով և նոյն նպատակին տիկ. Զ. Զաւրեանը նուիրում է 25 ռ.։

✦ Քաղաքների Միութեան Կովկասեան բաժանմունքի կոմիտէն 217,300 ռ. է յատկացրել Սարիղամիշ—Էրզրում խճուղու վրայ աշխատող բանւորներին բժշկա-սանիտարական օգնութիւն հասցնելու և սննդատու կայաններ կազմակերպելու համար։

✦ Երեկ տեղի ունեցաւ Պետրոգրադի միջազգային բանկի Թիֆլիսի բաժանմունքի հանդիսաւոր բացումը բազմաթիւ հրաւիրւածների ներկայութեամբ։ Բանկը ժամանակաւորապէս տեղափոխւած է Գոլովինսկի փողոցի վրայ, Արամեանի նորակառոյց շէնքը, որից յետոյ կը տեղափոխւի Վելյամինովի բանկի շէնքը։

✦ Ծովամերձ գնդի կառավարիչ գեներալ Լ.-ը դիմելով Քաղաք. Միութեան Կովկասեան բաժանմունքի կոմիտէին խնդրել է, որ ծովամերձ շրջանը ուղարկւեն բաղնիքային խմբեր, 20-ի չափ կայաններին ծառայելու համար։

✦ Ապրիլի 15-ից թոյլատրւած են ամեն տեսակի ապրանքներ, «Նաւթլուղ» կայարանից մինչև Բաթում և Փոթի փոխադրել առանց զինուորական վարչութիւններից առանձին «նարեադներ» ստանալու, իսկ Բաթումի և Փոթիի կայարաններից առանց «նարեադների» կարելի է փոխադրել կենսամթերքներ։

✦ Այսօր, ուրբաթ, գրական-գեղարուեստական սալոնի հերթական երեկոյթը նուիրւած է Պետրոգրադում տեղի ունենալիք հայկական համաժողովին։ Կը լինի և համերգային բաժին. սկիզբն է երեկոյեան ժամը 9 ին։

✦ Երեկոյեան, ապրիլի 12-ին, Արխանգելսկից եկաւ Քաղաք. Միութեան մարզուած գնացքը, բերելով 12 մարդատար և 4 բեռնակիր աւտոմոբիլ, որոնք պիտի գործածւեն Կովկասեան ռազմաճակատի նոյն Միութեան հիմնարկութիւնների կարիքների համար։

✦ Ապրիլի 10, 11 և 12-ին, Կարսից, Քութայիսից և Բէկլի-Աճմեցից եկան № № 2 և 208 սանիտարական գնացքները լի վիրաւորներով, որոնց թւում 1 վիրաւոր և 4 հիւանդ սպաներ. բոլոր ծանր հիւանդները և վիրաւորները թողնւած են Նաւթլուղի զինւորական հիւանդանոցի տնօրէնութեանը։

✦ Զատկական տօների առաջին երեք օրը Թիֆլիսի բուսաբանական այգին այցելել է 17,000 այցելուներ։

✦ Կախէթիայի երկաթուղու գծի վարչութիւնը համաձայնութիւն է յայտնել քաղաքային վարչութեանը իր ջրմուղից ջուր մատակարարելու քաղաքային բանջարանոցը ոռոգելու համար։

✦ Օր. Զանի Տէր-Դանիէլեանի յիշատակին իր եղբայր Ա. Մ. Մնացականեանը մի օրինակ «Հորիզոն» է նուիրում Էրզէջու հայ հասարակութեանը։

ԿԵԱՆՔԸ ԲԱԳՈՒՈՒՄ

Նալբանդեանի մահւան յիսնամեակը

Բագւի Հայոց «Հարիսիմեան» և «Մեսրոպեան» դպրոցների ուսուցչական խմբերը, մարտի 31-ին՝ երկրորդ դասից յետոյ դադարեցրին իրենց պարապմունքները ի պատիւ Մ. Նալբանդեանի և նրա մահւան յիսնամեակի յիշատակը տօնեցին մի գրական երաժշտական ցերեկոյթով։ Հանդէսին մասնակցում էին երկու դպրոցների բարձր դասարանների աշակերտ-աշակերտուհիները, ուսուցչական խմբերը և հոգաբարձութիւնը։

Դահլիճի ճակատին կախւած էր Նալբանդեանի մեծադիր պատկերը։ Հանդէսը բացւեց Նալբանդեանի նշանաւոր «Մեր հայրենիք» երգով։ Օրւայ առթիւ խօսեց տեսուչ պ. Ս. Ցակոբեանը, որն իր բանախօսութիւնը վերջացրեց հետեւեալ նշանակալից խօսքերով... «Նրա գուրգուրանքն է եղել հայ դպրոցը, նա սիրել է աշակերտութիւնը, նրա յաւիտենական տենչանքն է եղել, տեսնել ազատ հայրենիքում ազատ ժողովրդական դպրոց... Կանցնեն ուրիշ շատ յիսուն տարիներ և Նալբանդեանը միշտ կը մնայ մեր սիրելի հրապարակախօսը, մեր ուսուցիչը, մեր մարգարէն»...

Աշակերտ-աշակերտուհիներն արտասանեցին Նալբանդեանի գրւածներից ոտանաւորներ և արձակ յօդւածներ—«Ազատն Աստւած», «Ծուլոը փչեց», «Լուսին», «Վայր ընկնող աստղեր», «Մանկութեան օրեր», «Պանդուխտ»։ Մէջընդմէջ երգում էր պ. Անտ. Մայիլեանի ղեկավարութեամբ դպրոցի երկսեռ երգեցիկ խումբը։

Նոյն օրը երեկոյեան, տեղիս Դրամատիկական ընկերութեան նախաձեռնութեամբ Մարդասիրական ընկերութեան դահլիճում կայացաւ Նալբանդեանի յիշատակին նուիրւած երեկոյթը։ Բացման ճառ արտասանեց նախագահ պ. Տ. Ցովհաննիսեանը։ Ժամանակի պայմանները, ասաց նա, ստիպում են մեզ համեստ կերպով տօնել հայ խօսքի և գործի մարտիկ Նալբանդեանի տօնը։ Օրւայ առթիւ բանախօսեցին պ.պ. Դ. Տէր-Դանիէլեան, Եր. Ֆրանգեան և Ս. Ցակոբեան։

Բագւեցի

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՆԻՍՏ

Բաթում, 4 ապրիլի

Բաթումի հայ-լուսաւորչական և հայ-կաթոլիկ ծխական հոգաբարձութիւնը մի պատմական նիստ ունեցաւ, խորհրդակցութեան նիւթ դարձնելով երկու հայ համայնքի ծխական դպրոցները միացնելու և միացեալ ուժերով մի հասատուն դպրոց պահելու խնդիրը։ Ժողովը սկզբունքով ընդունեց այդ առաջարկը, սակայն գտնելով, որ իրաւաբանական տեսակէտով այդ գործը որոշ արգելքների կարող է հանդիպել, իսկ միւս կողմից միացեալ ուժերով դպրոց ունենալը շատ և շատ ցանկալի է, որոշեց թողնել ծխական դպրոցները որպէս երկու համայնքի եկեղեցու ծխի անհրաժեշտ կազմ և որովհետև իւրաքանչիւր եկեղեցի ըստ օրէնքի կարող է ունենալ ծխական դպրոց, բաց անել միացեալ ուժերով յանձին Բարձր դասարաններ, որոնք կը լինին ծխական դպրոցների շարունակութիւն։

Ծխական դպրոցները, որպէս նախապատրաստական դասարաններ, կունենան երեք տարւայ դասընթաց, և

digitised by A.R.A.R.@

րկու դպրոցներում էլ դասաւանդու-թիւնը տեղի կունենայ այնպիսի մի համապատասխան ծրագրով, որ աւարտողները առանց քննութեան՝ կանցնեն յաւելեալ բարձր դասարանները։ Յաւելեալ բարձր դասարանները կունենան առնուազը երեք տարեայ ուսումն։ Ցանկալի համարւեց, որ յաւելեալ բարձր դասարաններում ուսումն այնպիսի հիմքերի վրայ դրւի, որ աւարտողները հեշտութեամբ կարողանան մտնել մեր հայկական միջնակարգ դպրոցների համապատասխան դասարանները։

Այսպիսի մի դպրոց պահելու համար հաշւեց, որ տարեկան կըգնայ շուրջ 4000 ռուբլի. ժողովում շատ իրաւացիօրէն շեշտւեց այն տխուր հանգամանքը, որ երկու հայ համայնքները միջին թւով տարեկան 9—10,000 ռուբլի ծախսելով չեն կարողանում թէկուզ բաւարար կերպով մեր մատաղ սերունդին մայրենի լեզւով կըրթութիւն տալ։ Մինչդեռ եթէ յաջողւի միացեալ ուժերով, ձեռք ձեռքի տւած գործել, աւելի նւազ գումարով արդիւնքը շատ ակնյայտնի կը լինի։

Ժողովը հարցի վերջնական լուծումը թողեց մի աւելի բազմամարդ ժողովի։

Amiko

ՎԱՏ ԲԱՐՔԵՐ

Կախ-Աւան, 2 ապրիլի

«Հորիզոնի» № 62-ի մէջ լոյս տեսած իմ թղթակցութիւնը—«Ի՞նչպէս են շահագործում»—մեծ իրարանցում պատճառեց այստեղ։

Ամենից առաջ այդ №-ի պատմութիւնն անեմ։ Նա լոյս էր տեսել Թիֆլիսում ուրբաթ օրը և մենք պիտի ստանայինք այստեղ երեքշաբթի՝ № № 61-ի և 63-ի հետ միասին. բայց չըգիտեմ մի աներեւոյթ գողը տեղիս բոլոր 6 բաժանորդների նոյն № 62-ը վերցրել էր մէջտեղից։ Սպասեցինք, որ յաջորդ պոստը պիտի գար թերթիմացութիւնը պարզելու, բայց էլի յուսախաբւեցինք, այնպէս որ ցարդ հախի բաժանորդները, բացի մի օրգինալ բացառութիւնից, զրկւած են մընացել այդ №-ի խորհրդաւոր գաղտնիքին թափանցելուց...

Երկրորդ պոստից յետոյ էր միայն, որ յանկարծ լուր տարածւեց աւանում, թէ այդ վատաբախտ համարում մի թղթակցութիւն է եղել տեղիս առևտրականների շահագործման մասին, որից ցասումով բռնկւել են միայն նրանք, որոնք բացառաբար ստացել են այդ №-ը...

Այնուհետև սկսեց մի խլուրդային աշխատանք նրանց կողմից՝ թղթակցի ով լինելը հասկանալու համար։ Ապա ամենքը խօսք մէկ արած, ուռեցին, որ այդ գրողը կը լինի ծխական դպրոցի աւագ-ուսուցիչ պ. Հացագործեանը, որի դէմ էլ —և յանձին նրա դպրոցի —սկսեցին մի զզւելի արշաւանք։

Նրանք ջանացին, և մասամբ էլ յաջողեցան, գժտութիւն սերմանել ուսուցչական կազմի մէջ, գործեք դարձնելով մէկին միւսի դէմ։

Ահա, ինչքան ծանր է թէ գաւառական թղթակցի և թէ գաւառ. ուսուցչի դերը։

Ենթադրենք մի րոպէ, որ իսկապէս յօդւածագիրը հենց ինքը, ուսուցիչն է։ Մարդկային ու արժանաւորութեամբ թողած հրապարակային բարեկիրթ բողոքն ու կռիւը՝ դուք գնում էք, գրաղւում ուսուցչի անձովը և մանաւանդ դպրոցովը։ Եթէ ձեր յանցագործ երկչոտութիւնը թոյլ չի տալիս ձեզ հրապարակ դուրս գալու, գէթ այն ժամանակ ազնւութիւն ունեցէք լռելու և դպրոցը ձեր անձնական հաշիւների ու կրքերի լւացարանը մի դարձնէք։

Բացի սրանից, դուք պարտաւոր էք հաշւելու և՛ այն մտքի հետ, որ ուսուցիչը դպրոցից դուրս ազատ է իր հայեացքների համաձայն՝ մասնակցելու հասարակական գործերին ու շարժումներին. գաւառական ուսուցչի դերն ու պարտականութիւնը մանաւանդ շատ ու շատ է այդ ուղղութեամբ։ Անցած պէտք է համարել այլևս այն «օրհնեալ» ժամանակները, երբ ուսուցիչը հարուստ-աղաների ոտներին ջուր էր ածում...

Ինչ դեր որ ունի գաւառում գլխակից ուսուցիչը, նոյնն ունի կատարելու նաև թղթակիցը, որ հասարակութեան դէպի պարտականութիւնն ունի իր վրայ։ Նա կոչւած է հրապարակային դատաստանի ենթարկելու ամեն մի երևոյթ—լաւ կամ վատ—առանց կրքի, առանց կողմնակցութեան, որպէսզի ազգը ճանաչէ այն բոլոր իրադարձութիւնները, որ կատարւում են գաւառի խուլ ու մութ անկիւններում, ուր սիրում են գնալ, ցանց հիւսել ժողովրդի սարդերը։

Ահա ինչու զուր են և անտեղի ձեր բոլոր նետերը թէ դէպի ուսուցիչը և թէ դէպի թղթակիցը։ Թղթակցին որոնելու փոխարէն, թղթակցութեան փաստերին կամ ըստ ձեզ՝ ամբաստանութիւններին արդարացի պատասխաններ որոնեցէք։

Թ. Կ.

ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԼԱԳՈԴԵՂ.—Շաբաթ օրը աւանս գալով շրջանիս հաշտարար միջնորդ իշխան Բ. Ջորջաձէն, բաժանեց մօտ 10,000 ռ. նպաստ աւանիս և շրջակայ գիւղերի բնակիչներից նրանց, որոնց որդիքը և ամուսինները կանչւած են զինւորական ծառայութեան և զրկւած են աշխատող ձեռքերից։

— Շուտով բացւելու է տեղիս վրաց երկրագործական նախաձեռնութեամբ կօօպերատիւ ընկերութեան հացատան բաժինը, որի կարիքը շատ մեծ է, և ապա կը բացւի մթերքների բաժինը. արդէն հաւաքում են անդամավճարները։

Բագ. Հաճ. Սումբատեան

ՍԲԻ ԳԻՒՂ.—Սովը և թանգութիւնը ժողովրդին ուժասպառ են արել։ Աշխատող ձեռքերի մեծ պակասութիւն է զգացւում։ Մարդ չկայ, որ հաւաքի արտերն ու խոտերը։

Ա. Ղազարեան

ՎԵՐԻՆ ԱԶԱ (Երևանի նահանգ).—Կեանքը գնալով դժւարանում է. թանգութիւնը օր օրի վրայ դառնում է անտանելի։ Ցորենը ծախւում է 4 ռ., ալիւր բոլորովին չկայ. նաւթն արժէ 15 կ., շաքար բոլորովին չի ճարւում, ճարւելուց էլ ֆունտը 50—60 կոպէկով է ծախւում։ Տեղումս վարկային ընկերութեան խանութ կայ, բայց դրամի պակասութեան պատճառով չի կարողանում ալիւր, ցորեն, շաքար գնել և արժան գներով վաճառել. հազիւ թէ միայն չիթ է բերւում։

Ս. Միքայէլեան

ՓԱՌԱԿԱ (Նախ. գաւ.)—Մի շարք տարիներ է, ինչ որ մեր համագիւղացի պ. Ղևոնդ Ցակոբեանը, որ բնակւում է Թիֆլիսում, նպաստ է տալիս իր ծննդավայրի եկ. ծխ. դպրոցին։ Անցեալ տարի գիւղում իր ծախսով կառուցել տւեց դպրոցական շէնք, ուղարկեց Թիֆլիսից պատրաստի նստարաններ և ամեն տարի շարունակ տալիս է դպրոցին 200 ռուբլի նպաստ։ Ներկայ ուսումնական տարւայ բիւջէի պակասը, որ 100 ռուբլի է, նա յանձն է առել լրացնելու իր տարեկան 200 ռուբլի նպաստի հետ։

— Պ. Արշակ Տէր-Սարգսեանը իր հօր՝ Աղաբէկ Տէր-Սարգսեանի յիշատակին նւիրեց դպրոցին 125 ռուբլի։

Հ.

ՇԱՄԱԽԻ. — Շամախու գաւառում միայն երեք հայաբնակ գիւղերում կան կօօպերատիւ ընկերութիւններ, որոնք ունեն և իրենց սպառողական խանութները։ Դրանք են Զարգարան, Սաղեան և Մատրասա գիւղերը։ Թէև վերջինիս կօօպերատիւ ընկերութիւնը, շնորհիւ հիմնադիր անդամների աննեռատեսութեան, արդէն կորցրեց իր հմայքն ու հեղինակութիւնը հասարակութեան առջև, խանութն էլ արդէն փակւած է և դրամագլխի մասին լրագրական պոլեմիկա է սկսել, բայց դրա փոխարէն մխիթարական է, որ միւս երկու գիւղերի ընկերութիւնները դեռ կանգուն են, մանաւանդ Սաղեանի ընկերութիւնը, որ հետզհետէ մեծ հեղինակութիւն է վաստակում ոչ միայն գիւղի, այլև շրջակայ գիւղերում։ Արդէն Սաղեանում սպառողական խանութի մի բաժանմունք էլ է բացւել։ Մեյձակայ Ղալաք գիւղն էլ խնդրագրով դիմել է, որ մի բաժանմունք էլ իրենց գիւղում բաց անէ։ Ամսոյս 3-ի արտակարգ ժողովում որոշւեց, որ Սաղեանն էլ անդամակցէ Թիֆլիսում հիմնւելիք կօօպերատիւ միութեանը։

— Անցեալ կիրակի օրը դպրոցի սաների հայրերը հաւաքւել էին ծնողական ժողովի, իսկ այս կիրակի ամսոյս 3-ին ծնող մայրերի ժողովն էր դպրոցիս վարժուհի տ. Ֆոսեանի ղեկավարութեամբ։

Ց. Ֆոսեան

ԱՇՏԱՐԱԿ.—Աշխատանքը այգիներում արդէն սկսւած է, բայց մեծ կարիք է զգացւում աշխատաւոր ձեռքերի. օրական երկու ռուբլով հազիւ են ճարում աշխատաւոր։ Աշխատաւոր դասը ծայր աստիճան դառն օրեր է ապրում, անհրաժեշտ մթերքները դժւարութեամբ են ձեռք բերւում։ Մարտի վերջերին տեղումս ապաստանւած գաղթականների մեծ մասը թւով մօտ 200 հոգի, վերադարձել է հայրենիք. դրանք գլխաւորապէս շատախցիներ, կարկառցիներ և ալաշկերտցիներ են. գնում են նոյնպէս և շրջանիս գիւղերից։ Ալաշկերտցիներից շատերը ընտանիքով են վերադառնում։

Ս. Պօղոսեան

ՎԵՐՋԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

„Zeit“-ը հաւատացնում է, թէ Ռուսաստանի և Անգլիայի միջև մի առանձին համաձայնագիր է ստորագրւած, որով Ռուսաստանը հրաժարւում է Պոլսից ու Դարդանէլից և փոխարէնը ստանում է Հայաստանն ու Կիլիկիան Մերսինի և Ալէքսանդրետի նաւահանգիստներով։ Ռուսները, նոյն լրագրի ասելով, արդէն իրագործում են յիշեալ համաձայնագրի հիման վրայ, իրենց ստացած իրաւունքները և իրենց գլխաւոր ուժերը Կովկասեան ճակատում ուղղել են Ալէքսանդրետի կողմը։

— Կահիրէում հրատարակւող «Արրահամ» լրագիրը հաղորդում է, որ թիւրքերը զինամիտով պայթեցրել են 1878 թւին Թրակիայում սպանւած ռուս զինւորների եղբայրական գերեզմանը։ Այդ գերեզմանի վրայ կառուցւած էր պրաւոսլաւ մի եկեղեցի, որ օրհնւած էր 1897 թւին։ Թիւրքերն այդ բանը արել են գերմանացիների խորհրդով, որոնք ուզում են թիւրքերի մէջ կրօնական շարժում առաջ բերել Ռուսաստանի դէմ։

— Տրապիզոնի գրաւման առթիւ գերմանական թերթերից „Köln. Zeit.“-ը պաշտօնապէս յայտարարում է. «Ռազմական դրութիւնը հայկական ռազմաբեմում վաղուց արդէն խիստ անբաւարար էր հաղորդակցութեան ճանապարհների պակասութեան հետևանքով։ Այս պատճառով թիւրքական բարձր հրամանատարութիւնը պէտք է հաշւի առնէր, որ ռուսները գերազանց ուժով կարող էին գրաւել Էրզրումն ու Տըրապիզոնը։ Բայց որքան էլ ծանր լինէր այդ կորուստը, այնուամենայնիւ դրանով չի լուծւում գործը։ Վճռական րոպէն այն ժամանակ կը լինի, երբ ռուսները բաւականաչափ ուժեր ունենան առաջ անցնելու դէպի արևմուտք և ջարդելու թիւրքական գլխաւոր բանակը։ Տրապիզոնի գրաւման գլխաւոր նշանակութիւնը կայանում է այն բարոյական տպաւորութեան մէջ, որ նա կը գործի ռուս ժողովրդի և դաշնակիցների վրայ»։

— Ամերիկեան «World» լրագրի պատերազմական թղթակիցը գրում է, որ Վերդենի 24 քիլոմետր ճակատի վրայ գերմանացիները կենտրոնացրել են 2,500 թնդանօթ, որոնք մասամբ գործում են և մասամբ պահւում են ռեզերւում։ Ամեն մի ժամ գերմանական թնդանօթները ֆրանսիական դիրքերի դէմ բաց են թողնում 160,000 պուդ երկաթ. այդ քանակը, նայելով ռմբակոծութեան ուժգնութեան, յաճախ կրկնապատկւում և եռապատկւում է։ Վերդենի գործողութիւնների առաջին օրերում գերմանացիները առատաձեռն էին ֆրանսիացիներից հրանօթներ գործածելում. այժմ ֆրանսիացիները գերմանական հրանօթներին պատասխանում են մի բանով էլ աւելի։

— Աթէնքից հեռագրում են, որ Ցունաստանի դրութիւնը չափազանց կրիտիքական է։ Դաշնակիցները չեն հրաժարւում յունական երկաթուղիներից օգտւելու մըտադրութիւնից և ահագին ուժեր ունենալով, կարող են Ցունաստանին ստիպել հնազանդւելու։

— Ցունական և բուլգարական թերթերը հաղորդում են, որ Բալկանեան Համաձայնութեան պետութիւնները Ռումինիային խոստացել են թոյլ տալ մասնակցելու հաշտութեան կոնֆերենցիային պատերազմից յետոյ։

Խմբագիր՝ Ս. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

Բիթլիսի քաղաքացի տիկ. Փիրուզէ Պզոնեան և իր աղջիկը օր. Լուսին, Էրզրումում ազատւած լինելով թիւրքական բարբարոսութիւններից ամերիկական միսիոնարների շնորհիւ, խնդրում են իրենց մօտիկ բարեկամներին և ազգականներին, իրենց որտեղ լինելը յայտնել, կամ նրանք, որոնք իմանում են յիշեալ տիկնոջ և օրիորդի բարեկամների տեղը, թող բարի լինեն հաղորդելու հետևեալ հասցէով՝ Эрзерумъ, Представителю Моск. Армянск. Комитета Гарегину Теръ-Багдасарову.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ ԲԻՒՐՕ»-Ի ԿՈՂՄԻՑ

ՀԵՏԵՒԵԱԼՆԵՐԸ ՄԵՐ ՔՈՎ ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՈՒՆԻՆ

Ցարութ Մարկոսեան, Գրիգոր Զալդաղեան (Վան—Թաղա-Բահրէգի վըրայից), Սիմոն Մարգարեան, Լուսիկ Եղիազարեան, Աստղիկ Կաթուղիկոսեան (Արմենուհի Զբաղացպանեանից —Վան), Ղազար Մըհամեան (Զիրաֆլու գիւղից) կամ Արշակ Օհաննիսեան (Կրագոմ գիւղից), Արտաշէս Մարտիրոսեան (Կարին), Նիկողայոս Հէրոեան (Վան—Շուշանց), Գ. Մկրտչեան (Վան—Ծվըստան), Նազարէթ Զրէհիկեան (Սեբաստիա), Հօչի Աւետիս Դէլի-Յաչօեան (Վան—Արարուց թաղ), Մաքրուհի Բարսեղեան (Վան—Շահբաղի), Պօղոս Աճեմեան, Ցովհաննէս Այվազեան (Այնթապ), Նշան Ցակոբեան (Վան—Արտամէտ), Մարտիրոս Սահակեան (Հայոց-Ձոր—Մաշտակ)։

Ստանալու համար պէտք է դիմել Թիֆլիս, Բեբուտովսկայա փ., № 30, «Տեղեկատու Բիւրօ»։

Չպէտք է մոռանալ նամակի հետ ղրկել նաև 10-ը կոպէկի դրոշմանիշ։

«Տեղեկատու Բիւրօ»

438 1—1

Էրզրումի նահանգի Թորթում գաւառակի Շիփէկ գիւղի Տէր-Ցակոբ Բէշիկեանի որդիք՝ Մանուկ, Արշակ, Աղնաւուր և նրանց կանայք՝ Եղիսաբէթ, Հերիքնազ, Գըրաբսիա և զաւակները՝ Հմայեակ, Բիւզանդ, Ցովհաննէս, Խաչատուր, Տիրատուր, Փարէս և Սողոմէ փոքրիկների միասին և առհասարակ Բէշիկեան գերդաստանի անդամները՝ Փիլոս Գրիգորեան, Հմայեակ, Լևոն և նրանց հայրը՝ Ցակոբ փնտրւում են. փնտրողն է Տիգրան Տէր-Ցակոբեան Տէրտէրեանցը. խնդրում եմ իրենք կամ բարեկամ ծանօթները, եթէ գիտեն, տան ինձ տեղեկութիւն այս հասցէով.

Булочная и кондитерская Бр. Тертерянъ, Карасубазаръ, Ильинская ул., соб. д., № 9.

Յարգանօք՝ Տիգրան Տէրտէրեան

428 3—1

Մուշ Նորաշէն գիւղացի Մելքոն Շարրոյեանից և ամբողջ գերդաստանից կուզեմ լուր ստանալ։ Խնդրում եմ բոլոր անոնց, որոնք որևէ լուր ունին, հաղորդեն հետևեալ հասցէով. A. Shacroian. 201, Wortman awe Dayton, Ohio U. E. America.

412 1—1

Վան Շատախցի Թովմաս Խաչանեան Կուժիկեանց. յուլիսի գաղթին կորցրած եմ Լաւ Նիւ-Իորկի ընկերութեան կեանքիս ապահովագրական (փոլիս) վկայականս և բառագրքեր և հայերէն «կանոնագիր նոյն ընկերութեան և նամակներ։ Գտնողները թող բարեհաճին յանձնել ինձ, ստանան 5 ռ. նւէր։ Հասցէս—Թիֆլիս, Վորոնցովսկի փողոց, Լազարէթ, № 37, Թովմաս Խաչանեանին, փոստային ծախքը իմ վրաս։

437 2—1

Խապիր Հէյէն գիւղացի Գրիգոր Եայլոյեանը փնտրում է իր կնոջը՝ Թագուհուն, մեծ աղջկան՝ 15 տարեկան Աղաւնուն, փոքրին — 14 տար. Սալէին, տղաներին՝ 11 տ. Մինասին, 2 տար. Սարգսին։ Իմացողները հաճին յայտնել. Харьковъ, Маскаловская, № 79, Семерджанцу, для Григора Яйлаянцъ.

430 2—1

Վանայ Ծւատան գիւղից Բաղդասար Ղազարեան, 13 տարեկան մի տղայ, Էջմիածնի շրջանից ուր կը տարւի։ Խնդրեմ գիտցողներէն յայտնել իր հօրեղբօրը, հետևեալ հասցէով. Александрополь, Казачій Постъ, Кухня № 3, Овасапу Багдасарянъ.

429 1—1

ՄԵՌԱԾ Է

Վան Աւանց կամ Շահբաղի գիւղից Գրիգոր Սարգսեանը, այրենիք վերադառնալու ատեն, Խոյ մտնելուն՝ հիւանդանում է և մեռնում մարտի 29-ին։ Ինքը ապրելիս է եղել Նոր-Բայազէտում (Դեւանում), ուր թողել են դեռ իր հարսն ու թոռները։ Նրա գոյքերին և քիս ունեցած 17 ռուբլին տիրանալու համար պէտք է դիմեն Խոյի «Միացեալ Բարաքների հիւանդանոցին։

431 2—2

ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆ

ՋԻԼԲԵՐՇԱՑ-ՇԱՊԵԼՆԻԿՈՎԱՅԻ

Եփիսկոպոսեանսկայա փողոց, № 7. Բե-Մոնդի գլխաց, Վորոնցովի արձանի մօտ։ Ընդունում են ժամանակաւոր բժիշկները, առաւ. ժ. 8-ից—երեկ. 8 ժամը։ Դարմւում է բժշկել լաւ ցանկութեան առանց պար-մաշինայի և ատամները հանել առանց ցաւի, Թիֆլիսցու մէջ գեղերի ներգործութեամբ։ Ատամնաբուժարանն ունի արհեստանոց, որտեղ շինւում են պատւէրներ ամեն տեսակի արհեստական ատամ. հանձ. պատւէրները ետ ք տարւում են շուտ։ Արհեստական ատամներ 24 սկսած 1 ռ. 50 կոպէկից և վեր։ 25—6

Վաճառւում է Յ. ԷԼԻԲԷԿԵԱՆԻ

Աշխարհագրական Ատլասը

Հայ դպրոցների համար։ Դիմել Թիֆլիսի գրավաճառներին կամ հեղինակին Ներսիսեան դպրոց։

205 10—7

Տպագրւում է և շուտով լոյս կը տեսնի

Յ. ԽԱՆԼԱՐԵԱՆԻ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

420 2—2

ԵՐԵՒԱՆԻ „ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ ԲԻՒՐՕ“

Երեւանի «Եղբայրական Օգնութեան» կողմէ հիմնւած է «Տեղեկատու Բիւրօ», որ նպատակ ունի տրամադրելի ունենալ ընդհանրապէս հայ փախստականներու և մասնաւորապէս Երեւանի նահանգի գաղթականներու մասին վիճակագրական տեղեկութիւններ՝ որու վրայ հիմնւած՝

Փախստական կորածներու, մեռածներու, սպանւածներու, փնտրւածներու մասին թերթերու մէջ և բերանացի եղած դիմումներուն պատասխանել։

«Տեղեկատու Բիւրօ»-ին եղած դիմումներուն՝ թերթերով, նամակներով և այլ միջոցներով հետապնդել և բաւարարել.

Առաջնորդարանի և այլ հիմնարկութիւններու միջոցով փախստականներու հասցէին եկած նամակները կեդրոնացնել «Տեղեկատու Բիւրօ»-ի քով, հետաքրքրել և գտնել անոնց տէրերը և իրենց անունով եկած դրամներու գանձումը հետապնդել և այլն։

Ընդհանրապէս փախստականներու վերաբերմամբ եղած կարգադրութեանց, հրամաններու, տրւելիք զիջումներու առթիւ անհրաժեշտ տեղեկութիւններ տալ թէ անհատապէս իրեն դիմողներուն և թէ հարկ տեսնւած պարագային՝ հրապարակով։

Հասցէ՝ Երևան, «Տեղեկատու Բիւրօ», Տէր-Ղուկասեան փողոց, № 2։

424 2—1

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ

ԼՈՄԲԱՐԴԸ

յայտարարում է ի գիտութիւն ամենքի, որ վերջին ժամանակներս արծաթի, ոսկու և թանկագին քարերի արժէքների բարձրանալու շնորհիւ, շատերը—գրաւների պայմանաժամը դեռ չը լրացած—առանձին յայտարարութեամբ խնդրում են Լոմբարդի վարչութեան ծախել աճուրդով իրենց իրերը։ Ուստի և աճուրդով ծախւող իրերի քանակի չափազանց շատանալու պատճառով, ԱՃՈՒՐԴՆԵՐՆ այսուհետև տեղի կունենան **ամեն կիրակի օր,** առաւօտեան ժամը 10-ից սկսած։ Այդ աճուրդներին կը ծախւեն նաև պայմանաժամն անցրած գրաւները, բաղկացած արծաթից, ոսկուց, թանկագին քարերից, մետաղեայ առարկաներից, կարի և գրելու մեքենաներից, գորգերից, ժամացոյցերից, զգեստներից և առհասարակ ամեն տեսակ իրերից, նիւթերից ու ապրանքներից։

Վարձելով նոր, միանգամայն չոր, հակայական պահեստատեղիներ, Լոմբարդը ի պահ է վերցնում ԱՄԵՆ ՏԵՍԱԿԻ ԻՐԵՐ։

Շրջանառութեան մեծանալու շնորհիւ Լոմբարդը տեղական մասնաւոր լոմբարդներից թափում է ամեն տեսակի գրաւներ և բերում իր մօտ, վճարելով ոչ միայն տոկոսները, այլ և շատ յաճախ տալով նաև յաւելեալ փոխառութիւն։

ԱՄԵՆ ՏԵՍԱԿԻ ԻՐԵՐԻ ՀԱՄԱՐ փոխառութիւն տըրւում է անսահման քանակութեամբ տարեկան 11%-ով։

891 0—17

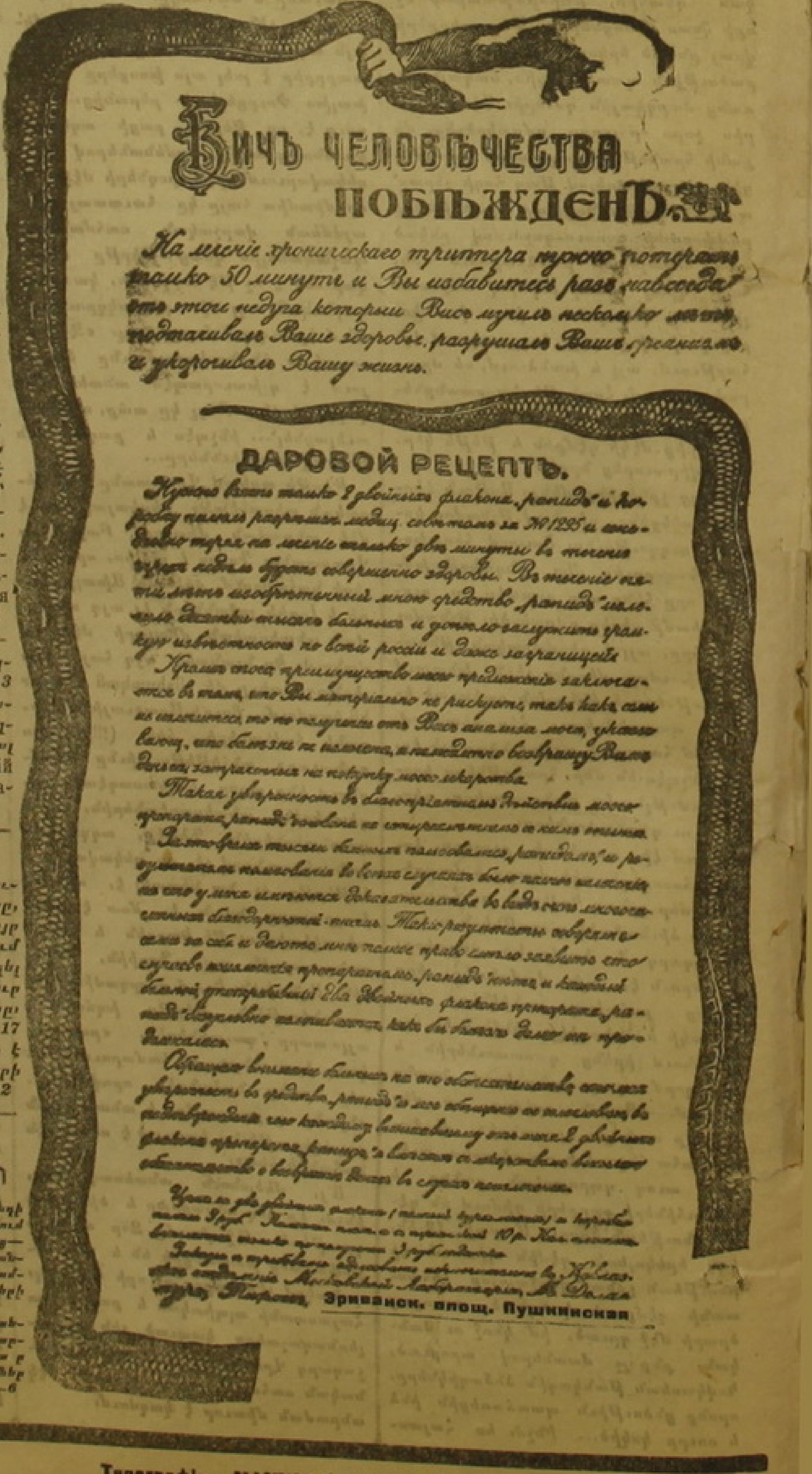

digitised by A.R.A.R.@